

მონარქიებმა კი მხარი დაუჭირეს მას, როცა ბრიტანეთის, რუსეთის, საბერძნეთის, შვეციის, დანიისა და იაპონიის წარმომადგენლები მის კორონაციას დაესწრნენ და, ამგვარად, დაუმოწმეს რამა VI-ს პრინცად კურთხევა.²⁸

1914 წლამდე დინასტიური სახელმწიფოები მსოფლიო პოლიტიკური სისტემის წევრთა უმრავლესობას წარმოადგენდნენ, მაგრამ, როგორც ქვემოთ დაწვრილებით განვიხილავთ, ბევრი მეფე გარკვეული დროის მანძილზე ცდილობდა “ნაციონალური” მხარდაჭერის მიღწევას, რადგან ლეგიტიმურობის ძველი პრინციპი დროთა განმავლობაში ნელ-ნელა ხუნდებოდა. მაშინ, როდესაც ფრიდრიხ დიდის (1740–1786) ჯარები თავის რიგებში უამრავ “უცხოელს” ითვლიდა, მისი დიდი ძმისშვილის – ფრიდრიხ ვილჰელმ III-ის (1797–1840) ჯარები შარნჰორსტის, გნაიზენაუსა და კლაუზევიცის მიერ გატარებული ეფექტური რეფორმების შედეგად, მხოლოდ “ეროვნული - პრუსიელებით დაკომპლექტებული” იყო.²⁹

მოსაზრებანი დროის შესახებ

გულუბრყვილობა იქნებოდა, რომ ერთა წარმოსახვითი საზოგადოებანი, ერთის მხრივ, რელიგიურ ერთობათა წიაღსა და დინასტიურ სამეფოში აღმოცენებულ, მეორეს მხრივ კი, მათ შემცველ მოვლენად მიგვეჩნია. გარდა იმისა, რომ საღვთო ერთობებმა, ენებმა და საგვარეულო ჩამომავლობამ საყურადღებო დევრადაცია განიცადეს, მნიშვნელოვნად იცვლებოდა სამყაროს

28. Stephen Greene, “Thai Government and Administration in the Reign of Rama VI (1910-1925)”, PhD thesis, University of London 1971, გვ. 92.
29. 1806წ. პრუსიული არმიის 7000-8000 კაციან ოფიცერთა სიაში 1000-ზე მეტი უცხოელი იყო. “საკუთარ არმიაში საშუალო კლასის პრუსიელებს უცხოელები სჭარბობდნენ. ეს სწორ ახსნას უძებნიდა გამოთქმას, რომლის თანახმად, პრუსია ქვეყანა კი არ იყო, რომელსაც არმია ჰყავდა, არამედ სწორედ არმიას წარმოადგენდა, რომელსაც ქვეყანა ჰქონდა”. 1798წ. პრუსიულმა რეფორმატორებმა “უცხოელების რაოდენობის სანახევროდ შემცირება მოითხოვეს. ეს უცხოელები რიგითების 50%-ს შეადგენდნენ...” Alfred Vagts, “A History of Militarism”, გვ. 64 და 85.

აღქმა, რამაც ყველა სხვა არსებულ მიზეზზე მეტად, საფუძველი ჩაუყარა ერის ცნებაზე სერიოზულ “ფიქრსა” და განსჯას.

ამ ცვლილებას კარგად შევიგრძნობთ, თუკი დავუბრუნდებით საკრალური ერთობების ისეთ თვალსაჩინო რეპრეზენტაციებს, როგორიცაა შუა საუკუნეების ეკლესიათა რელიეფები და ვიტრაჟები, წარსულ საუკუნეთა იტალიელ ან ფლამანდიელ მხატვართა ტილოები. ასეთ ქმნილებებს ჩვეულებრივ ახასიათებთ არამართებული გარეგნული ანალოგია “დღევანდლობასთან”. მეცხვარეები, რომლებიც ქრისტეს შობას დაესწრნენ, ბურგუნდიელი გლეხის გარეგნობისანი არიან. ქალწული მარიამი ტოსკანიელი ვაჭრის ქალიშვილადაა წარმოდგენილი. ბევრ ტილოზე კი ქალაქელისა თუ კეთილშობილი დიდებულის კოსტიუმში გამოწყობილი ბატონი, თაყვანისცემის ნიშნად მეცხვარეების გვერდით დანოქილია გამოსახული. იმას, რაც უაზროდ გვეჩვენება დღეს, სრულიად ბუნებრივად აღიქვამდნენ შუა საუკუნეების ღვთის მსახურთა თვალები. ჩვენს წინაშეა სამყარო, რომელშიც წარმოსახვითი რეალობის ასახვა მეტწილად ვიზუალურად და სმენით ხდებოდა. ქრისტიანობამ მიიღო საყოველთაო ხასიათი მისთვის დამახასიათებელი მრავალი თვისებით: ამ რელიეფებით და იმ ვიტრაჟებით, ამ წირვითა და იმ ამბით, ამ ზნეობრივი პიესითა და იმ რელიქვიით. არავეროპელი შწიგნობრები, რომლებიც ლათინურ ენაზე კითხულობდნენ, ქრისტიანული წარმოსახვის შესაქმნელ არსებით ელემენტს განასახიერებდნენ, ხოლო შუამავლობა ამ ცნებებსა და უწიგნურ მასებს შორის, არანაკლები მნიშვნელობის მქონე ფაქტორს წარმოადგენდა. ხელოვნების ვიზუალური და ხმოვანი ქმნილებები ყოველთვის ინდივიდუალური და განსაკუთრებული იყო. ყველამ იცოდა, რომ მოკრძალებული მღვდელი შუაკაცი იყო მრევლსა და ღმერთს შორის. ამ იმპეციური-საყოველთაოსა და ამქვეყნიურ-განსაკუთრებულის შედარებაში იგულისხმებოდა, რომ, რაც არ უნდა დიდი ყოფილიყო საქრისტიანო, და ეს მართლაც ასე იყო, მაინც ხდებოდა გარკვეულ შვებურ და ანდალუზიურ საზოგადოებებთან მისი მსგავსების მრავალმხრივი ფორმით წარმოჩინება. ქალწულ მარიამის “სემიტური” თვისებებით შემკობა ან მისი “პირველი საუკუნის” სამოსში გამოწყობა წარმოუდგენელია თანამედროვე მუზეუმების აღორძინებული სულისთვის, რადგან შუა საუკუნეების ქრისტიანული აზროვნებით,

ისტორია არ წარმოადგენდა მიზეზთა და შედეგთა დაუსრულებელ ჯაჭვს ან აწმყოსა და წარსულის რადიკალურ განცალკევებას.³⁰ ბლოხის დაკვირვებით, ხალხი ფიქრობდა, რომ ახლოს იყო სამყაროს დასასრული, მათ სჯეროდათ, რომ ქრისტეს მეორედ მოსვლა ნებისმიერ დროს შეიძლებოდა მომხდარიყო: წმინდა პავლეს უთქვამს, “უფლის მეორედ მოსვლის დღე ისე მოვა, როგორც ქურდი ღამით”. მეთორმეტე საუკუნის შემატიანე, ეპისკოპოსი ოტო ფრაისინგელი დაუსრულებლად იმეორებდა: “ჩვენ ქვეყნის აღსასრული უნდა ვიხილოთ”. ბლოხმა დაასკვნა, რომ როგორც კი შუა საუკუნეების ადამიანებმა “უარყვეს მედიტაცია, არაფერი იყო ისე შორს მათი ფიქრებისგან, როგორც ახალგაზრდა და ენერგიული კაცობრიობისათვის ხანგრძლივი მომავლის პერსპექტივა”.³¹

სწორედ ასეთი ცნობიერების შესახება აუერბახის დაუეწიარი ნარკვევი.³²

“თუ ისააკის მსხვერპლშეწირვის მსგავსი ფაქტი ახსნილია, როგორც ქრისტეს თავგანწირვის წინამორბედი მოვლენა, ისე რომ პირველ მსხვერპლში მეორეც გათვალისწინებულია, როგორც წინასწარ განჭვრეტილი და მოსალოდნელი, მეორე კი პირველის “დაგვირგვინებას” წარმოადგენს, მაშინ კავშირი ამ ორ შემთხვევას შორის უდავოდ არსებობს, მაგრამ ის არც წარმატალია და არც კაუხალური – ეს არის კავშირი, რომლის დამტკიცება შეუძლებელია პორიზონტალურ განზომილებაში არსებული რაიმე მოსაზრებით... მისი დამტკიცება შეიძლება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ორივე მოვლენას უშუალოდ დაეუკავშირებთ ლეიტაებრივ განგებას, რომელსაც იმის უნარიც შესწევს, რომ თავად წარმართის ისტორია, და იმისაც, რომ შესაძლებელი გახადოს მისი გაცნობიერება... ცნებები აქ და ახლა უკვე აღარ ასახავენ უბრალო დამაკავშირებელ

30. ჩვენთვის, “თანამედროვე სამოსის” აზრი, რომელიც წარსულისა და აწმყოს შეტაუორული გათანაბრებაა, მათი ფატალური განცალკევების ორპროვან აღიარებას წარმოადგენს.

31. Bloch, “Feudal Society”, I, გვ. 84-86.

32. Auerbach, “Mimesis”, გვ. 64. კომენტარების დართით. შედარეთ ძველი ალთქმის წმინდა აგუსტინისეულ აღწერას, სადაც ის წარმოადგენილია როგორც “მომავლის აჩრდილი” [ე.ი. პირვანდელ მღვთმარტობაშია დაბრუნებული], ციტირებულია ბლოხის მიერ, “Feudal Society”, I, გვ. 90.

რგოლებს სამყაროს მოვლენათა ჯაჭვში, ისინი, ამავე დროს, რაღაც ისეთსაც გულისხმობენ, რაც მუდამ ერთდროულად არსებობდა და, ეჭვი არაა, რომ მომავალშიც იარსებებს. უფრო ზუსტად, უფლის თვალთახედვით, ეს საყოველთაო მოვლენის ის რგოლია, რომელიც ერთდროულად მარადიულიცაა, წარმატალიც და სრულქმნილიც”.

აუერბახი სწორად აღნიშნავს, რომ ერთდროულობის ასეთი იდეა სრულიად უცხია ჩვენთვის. იგი დროს განიხილავს როგორც რაღაც მსგავსს იმისა, რასაც ბენჯამინი მესიანისტურ დროს უწოდებს, რაც გულისხმობს წარსულის და მომავლის ერთდროულობას მყისიერ აწმყოში.³³ მოვლენათა ასეთი ხედვის თვალსაზრისით, სიტყვა “ამსობაში” კარგავს თავის მნიშვნელობას.

ერთდროულობის შესახებ ჩვენი კონცეფციის ჩამოყალიბებას საკმაოდ დიდი დრო დასჭირდა, და მისი წარმოშობა უდავოდ მეცნიერებების სეკულარიზაციას უკავშირდება, რაც სათანადო გამოკვლევას საჭიროებს. ეს ცნება იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ მისი სრულყოფილად გაანალიზების გარეშე, ნაციონალიზმის ბნელით მოცული წარმოშობის მოკვლევაც გაგვიჭირდება. დროთა განმავლობაში, შუა საუკუნეებში გაჩენილი დროის ცნება – ერთდროულობა – განმავლობაში, თუ ისეც ბენჯამინს დავესესხებით, შეცვალა “ერთფეროვანი, უშინაარსო დროის” იდეამ, სადაც ერთდროულობა ახსნილია როგორც ვადამკვეთი, თანმხვედრი დრო, რომელიც არც ხატონად წარმოიღვინება და არც შეივსება. მისთვის დამახასიათებელია ტემპორალური თანადამთხვევა, ხოლო მის საზომად კი მიჩნეულია საათი და კალენდარი.³⁴

ის, თუ რატომ ენიჭება ამ ტრანსფორმაციას ესოდენ დიდი მნიშვნელობა ეროვნული წარმოსახვითი საზოგადოების შექმნის პროცესში, აბსოლუტურად გასაგები გახდება, თუ გავითვალისწინებთ წარმოსახვის ორი ფორმის ძირითად სტრუქტურას, რომელსაც პირველად შეთვრამეტე საუკუნის

33. Walter Benjamin, “Illuminations”, გვ. 265.

34. იქვე, გვ. 263. ეს ახალი მოსაზრება იმდენად დრამატულია, რომ შეიძლება ვინმე იმის მტკიცებასაც მოჰყვეს, თითქოს ყველა ძირითადი თანამედროვე კონცეფცია ეფუძნება იმ მნიშვნელობას, რომელიც გააჩნია სიტყვას “ამსობაში”.

ვერობაში ჩაეყარა საფუძველი. ესენია: რომანი და გაზეთი.³⁵ სწორედ ამ ფორმების დახმარებით გახდა შესაძლებელი იმ ტექნიკური საშუალებებით უზრუნველყოფა, რომლებიც საჭირო იყო წარმოსახვითი საზოგადოების ისეთი ნაირსახეობის “რეპრეზენტაციისათვის”, როგორცაა ერი.

პირველ ყოვლისა, წარმოვიდგინოთ ძველი რომანის აგებულება, რომელიც ტიპურია არა მხოლოდ ბალზაკის შედევრებისთვის, არამედ ნებისმიერი თანამედროვე იაფფასიანი რომანისთვისაც. ის აშკარად კარგი საშუალებაა, ერთის მხრივ “ერთფეროვან, უშინაარსო დროში” თანადროულობის წარმოსაჩენად, მეორეს მხრივ კი, სიტყვისათვის “ამასობაში” რთული განმარტების მოსაძებნად. ზემოთქმულის დასადასტურებლად, განვიხილოთ რომანის მარტივი სიუჟეტის პატარა მონაკვეთი, რომელშიც კაცს (A) ჰყავს ცოლი (B) და საყვარელი (C), რომელსაც თავის მხრივ, ჰყავს სხვა საყვარელიც (D). უცადოთ, ასეთი თანმიმდევრობით წარმოვიდგინოთ დროის განრივი:

დრო: I
მოვლენები:

A ეჩხუბება B-ს
C და D სიყვარულით ტკბებიან

დრო: II
მოვლენები:

A ურეკავს C-ს
B მიდის მაღაზიებში
D თამაშობს ბილიარდს

35. მიუხედავად იმისა, რომ პრინცესა დე კლევი ჯერ კიდევ 1678წ. გამოვიდა ასპარეზზე, რინარდსონის, დეფოისა და ფილდინგის ხანად მაინც შეთურამეტე საუკუნის დასაწყისი ითვლება. თანამედროვე გაზეთის წარმოშობა დაკავშირებულია მეჩვიდმეტე საუკუნის ბოლო პერიოდის პოლანდიურ პრესასთან. მაგრამ გაზეთი ბეჭდვითი მასალის ძირითად კატეგორიად მხოლოდ 1700 წლის შემდეგ იქცა. Fevre and Martin, “The Coming of the Book”, გვ. 197.

დრო: III
მოვლენები:

D თვრება ბარში
A სადილობს შინ B-სთან ერთად
C ხელავს ცუდ სიზმარს

მიაქციეთ ყურადღება, რომ მოვლენათა მსვლელობისას A და D არ ხვდებიან ერთმანეთს, და თუ C თვალთმაქცობას კარგად ართმევს თავს, შესაძლოა, არც არაფერი იცოდნენ ერთმანეთის შესახებ.³⁶ მაშინ რა აკავშირებს A-ს D-სთან? გთავაზობთ ორ დამატებით მოსაზრებას: პირველი – ისინი არიან “საზოგადოების” წევრები (უესექსის, ლიუბეკის, ლოს ანჟელესის), ეს საზოგადოება კი წარმოადგენს მყარი და სტაბილური რეალობის სოციოლოგიურ არსს, სრული შესაძლებელია, რომ მისი წევრები (A და D) შემთხვევით პირისპირაც შეხვდნენ ერთმანეთს, მაგრამ წარმოდგენაც კი არ ჰქონდეთ ერთმანეთის ვინაობის შესახებ. და მაინც, მათ შორის გამოკვეთილი კავშირი არსებობს.³⁷ მეორე – A-სა და D-ს შესახებ იცის მკითხველმა, და, ისევე როგორც უფლისთვის, რომელიც ზევიდან ხელავს ყველაფერს, მკითხველისთვისაც შესაძლებელი ხდება თვალი ადევნოს, თუ როგორ ხდება ყველაფერი ერთდროულად. როგორ ურეკავს A C-ს, როგორ დადის საყიდლებზე B და როგორ თამაშობს D ბილიარდს. ის ფაქტი, რომ ეს მოვლენები დათარიღებულია ერთი და იგივე კალენდარული დროით და ერთი და იგივე საათით, ხოლო პიროვნებებმა, რომლებიც ამ ამბებში მონაწილეობენ, შეიძლება არც არაფერი იციან ერთმანეთის შესახებ, მიუთითებს

36. რასაკვირველია, სიუჟეტის გაგება შეიძლება დამოკიდებული იყოს იმაზე, თუ რა მიმართებაშია I, II და III დრო A, B, C და D-სთან, და, ამასთანავე, არავითარი ინფორმაცია არ არსებობდეს სხვების საქმიანობის შესახებ.
37. პოლიფონია მტკიცედ გამოარჩევს თანამედროვე რომანს ისეთი ბრწყინვალე წინამორბედისგან, როგორც იყო პეტრონიუსის “სატირიკონი”. ამ ნაწარმოებში ხდება მხოლოდ ერთი ცალკეული ამბის თხრობა. მაშინ, როცა მწერალი აღწერს ენკოლპიუსის განცდებს ახალგაზრდა საყვარლის ორპირობის გამო, პარალელურად არ აშუქებს სხვა მოვლენას, მაგ. იგი არაფერს გვიამბობს იმის შესახებ, თუ როგორ ატარებენ დროს საწოლში ვიტო და ასცილტუსი.

იმ წარმოსახვითი სამყაროს სიახლეზე, რომლითაც ავტორი მკითხველის მოხიბვლას ახერხებს.³⁸

სოციოლოგიური ორგანიზმი, რომელიც არსებობს კალენდარულად ერთფეროვან და აზრისგან დაცლილ დროში, ერის იდეის ზუსტი ანალოგია. ერიც ისტორიის თანმდევ სოლიდურ გაერთიანებადაა ჩაფიქრებული.³⁹ ამერიკელი ვერც შეხვდება და ვერც ვერასოდეს გაიცნობს თავის თანამედროვე მოძმეთა სულ მცირე 240 მილიონ წარმომადგენელს მაინც. მას წარმოდგენაც კი არა აქვს, რითი არიან ისინი დაკავებული დროის გარკვეულ პერიოდში, და, მიუხედავად ამისა, ის მაინც აბსოლუტურად დარწმუნებულია, რომ ისინი გონივრულად, ანონიმურად და ერთსულოვნად მოქმედებენ.

ეს მოსაზრება ალბათ აღარ მოგეჩვენებათ აბსტრაქტულად, თუ თვალს გადავაკლებთ ოთხ მხატვრულ ნაწარმოებს, რომლებიც სხვადასხვა ეპოქებსა და სხვადასხვა კულტურებს ეკუთვნიან. სამი მათგანი მჭიდროდაა დაკავშირებული ეროვნულ მოძრაობებთან. 1887 წ. “ფილიპინელთა ნაციონალიზმის მამამ” ხოსე რისალმა დაწერა რომანი “*Noli Me Tangere*”, რომელიც დღეს თანამედროვე ფილიპინური ლიტერატურის უმნიშვნელოვანეს ძეგლადაა მიჩნეული. გარდა ამისა, ეს იყო ფაქტიურად პირველი რომანი, რომელიც დაწერილი იყო “მკვიდრი მოსახლის” მიერ.⁴⁰ აი, როგორ დიდებულად იწყება ის:⁴¹

38. ამ კონტექსტში საყურადღებოა რომელიმე ისტორიული რომანის შედარება მხატვრული ნაწარმოების შექმნის პერიოდში არსებულ დოკუმენტებსა და თქმულებებთან.

39. ერთფეროვან, უშინაარსო დროში რომანიც რომ ჩაერთო, ამის საუკეთესო ილუსტრაციად გვევლინება ის, რომ არ არსებობს გაცნობითი ხასიათის მქონე გენეალოგიები, რომლებიც ხშირად მოუთხოვენ ადამიანს წარმოშობას და ძველი ქრონიკების, ლეგენდებისა და საღვთო წიგნების მეტად დამახასიათებელ თვისებას წარმოადგენენ.

40. აღნიშნული რომანი რისალმა კოლონიურ (ესპანურ) ენაზე დაწერა, რომელიც მაშინ ეთნიკურად მრავალფეროვანი ვერაზიული და ადგილობრივი კლიტის *lingua franca*-ს წარმოადგენდა. პარალელურად, პირველად გაჩნდა “ნაციონალური” პრესა, რომელიც არა მარტო ესპანურად, არამედ ისეთ “ეთნიკურ” ენებზეც იწერებოდა, როგორც იყო ტაგალური და ილოკური. იხილეთ Leopoldo Y. Yabes, “The Modern Literature of the Philippines”, Pierre-Bernard Lafont and Denys Lombard (eds), *Littératures Contemporaines de l’Asie du Sud-Est*, გვ. 287-302.

“ოქტომბრის ბოლოს, კაპიტან ტიაგოდ ცნობილ ღონ სანტიაგო დე ლოს სანტოსს წვეულების გამართვა ჰქონდა განზრახული. მიუხედავად იმისა, რომ ღონ სანტიაგოს ასეთი რამ არ სჩვეოდა, მან მაინც მხოლოდ დანიშნულ დღეს, შუადღისას გამოაცხადა წვეულების შესახებ. ეს ამბავი ელვის სისწრაფით გავრცელდა და ყველგან, ბინონდოსა თუ ქალაქის ნებისმიერ კვარტალსა და ინტრამუროსის [გალაენით შემოღობილი შიდა ქალაქის] ყოველ კუთხე-კუნჭულშიც კი სხვა არაფერი იყო სალაპარაკო. იმ ხანად, კაპიტანი ტიაგო გულუხვი მასპინძლის რეპუტაციით სარგებლობდა. მისი სახლი განთქმული იყო იმით, რომ იქ, ქვეყანაში დაშვებული ნორმების დარად, ნებადართული იყო ყველაფერი, კომერციისა და ნებისმიერი ახალი, გაბედული იდეის გარდა.

ასე რომ, ახალმა ინფორმაციამ ელექტროშოკით დაუარა საზოგადოების მუქთახორებს, პარაზიტებს და სხვა დაუპატიუებელი სტუმრობის მოყვარულთ, რომლებიც ღმერთმა შექმნა თავისი უსაზღვრო დიდსულოვნებით, შემდეგ კი ასევე დიდსულოვნებით გაამრავლა ისინი მანილაში. ყველა ეშხადებოდა წვეულებისთვის, ზოგი ჩექმების გაპრიანლებით იყო დაკავებული, ზოგი საყელოს ღილებსა თუ პალსტუხის შერჩევით, მაგრამ ყველა მათგანს აერთიანებდა ერთი რამ – მონდობა, რომ ფამილიარობა გამოეჩინა მასპინძელთან, მისალმებოდა მას, როგორც უახლოეს მეგობარს და თუ საჭირო იქნებოდა, დაგვიანებისთვისაც მოებოდიშა.

წვეულება იმართებოდა მასპინძლის სახლში ანლოავის ქუჩაზე. რაკი არ გვახსოვს ქუჩის ნომერი, შევეცდებით აღვწეროთ ის ისე, რომ შესაძლებელი იყოს მისი ცნობა – რა თქმა უნდა, თუ ის ჯერ კიდევ არსებობს და მიწისძვრას არ დაუნგრევია. ხოლო პატრონი რომ არ დაანგრევდა, ამაში აბსოლუტურად დარწმუნებული ვართ, რადგან ასეთი რამ ღმერთის ან ბუნების საქმეა, ბუნებას კი თავად საკმაოდ ბევრი კონტრაქტი აქვს დადებული ჩვენს მთავრობასთან”.

41. Jose Rizal, “Noli Me Tangere” (Manila: Instituto Nacional de Historia, 1978). გვ. 1. ჩემი თარგმანი. იმ პერიოდში, როცა პირველად გამოვაქვეყნე “წარმოსახვითი საზოგადოებანი”, მე არ ვიცოდი ესპანური და, ამდენად, იძულებული ვიყავი ბრმად მივხედობოდი ლეონ მარია გუერეროს მეტად დამახინჯებულ თარგმანს.

ღრმა და ყოვლისმომცველი კომენტარი ალბათ საჭირო არაა. სრულიად საკმარისი იქნება, თუ აღვნიშნავთ, რომ თხრობის დაწვევისთანავე ავტორის მიერ შექმნილი წვეულების ხატი (რომელიც სრულიად ახალია ფილიპინური მწერლობისათვის), ერთბაშად ხიბლავს საზოგადოებას. ის ხდება ასობით ადამიანის მსჯელობის საგანი, იმ ადამიანების, რომლებიც არც კი იცნობენ ერთმანეთს. და მაინც, მანილას ყოველ კუთხე-კუნჭულში, განსაზღვრული დეკადის განსაზღვრული თვის მანძილზე სხვა სალაპარაკო არაფერი აქვთ. ფრაზაში “სახლი ანლოავის ქუჩაზე”, რომელსაც “ჩვენ აღვწერთ ისე, რომ მისი ცნობა შესაძლებელი იყოს”, იმ ხალხში, ვინც შესაძლოა იცნოს ის, ვიგულისხმებით ჩვენ – ფილიპინელი მკითხველები. ამ სახლის მოულოდნელი პროგრესი, რომანის შექმნის “შესატყვისი” პერიოდიდან, [მანილას] ყოველდღიური ცხოვრებით დაკავებული მკითხველის ეპოქამდე, კონკრეტული საზოგადოების სიმტკიცის ერთგვარ ჰიპნოზურ დადასტურებას წარმოადგენს. სიმტკიცეში საზოგადოების წევრების, ამავე დროს, ავტორისა და მკითხველის დროში მოგზაურობაც იგულისხმება.⁴² ყურადღებას იქცევს მწერლის ტონიც. მიუხედავად იმისა, რომ წარმოდგენაც კი არა აქვს თავისი მკითხველის ვინაობაზე, რისალი ირონიულად და ერთგვარი ინტიმურობითაც მიმართავს მას, თითქოსდა ისინი ძალიან ახლო და კარგ დამოკიდებულებაში იყვნენ ერთმანეთთან.⁴³

საოცარია, როცა “ნოლის” ადარებენ ერთ მეტად პოპულარულ ნაწარმოებს, რომელიც უფრო ადრეა დაწერილი “მკვიდრი

42. მაგალითად, ყურადღება მიაქციეთ პატარა გადახვევას, რომელსაც რისალი იმავე წინადადებაში მიმართავს. იგი წარსული დროის “შეთხზული” რეალობიდან ვეღვა ჩვენგანისთვის საერთო “მრავალფეროვან” (multiplica) აწმყოში გადადის.
43. მკითხველის ანონიმური გაურკვევლობის შედეგის წინა მხარე იყო/არის ავტორის უშუალო პოპულარობა. როგორც დავინახავთ, აღნიშნული გაურკვევლობა/პოპულარობა გარკვეულწილად საგამომცემლო კაპიტალიზმის გაფრთხილებას უკავშირდება. მანილაში, ჯერ კიდევ 1593წ. ენერგიულმა დომინიკელებმა გამოაქვეყნეს *Doctrina Christiana*. მაგრამ, ამის შემდეგ, საუკუნეების მანძილზე საგამომცემლო საქმიანობა ეკლესიის მკაცრი კონტროლის ქვეშ რჩებოდა. ლიბერალიზაცია მხოლოდ 1860წ. დაიწყო. იხილეთ *Bienvenido L. Lumera, “Tagalog Poetry 1570-1898, Tradition and Influence in its Development”, გვ. 35, 93.*

მოსახლის”, ფრანცისკო ბალაგტასის (ბალთაზარის) მიერ “*Pinagdaanang Buhay ni Florante at ni Laura sa Cahariang Albania*” (ამბავი ფლორანტისა და ლაურასი ალბანეთის სამეფოში), და, რომლის პირველი გამოცემა თარიღდება 1861წ. თუმცა სრულიად შესაძლებელია, რომ ის 1838 წელს შექმნილიყო.⁴⁴ მიუხედავად იმისა, რომ ბალაგტასი ცოცხალი იყო, როცა რისალი დაიბადა, მისი შედეგების სამყარო სრულიად უცხოა “*ნოლისთვის*”. მისი გარემომცველი სამყარო – ლეგენდარული შუა საუკუნეების ალბანეთი – დროითაც და სივრცითაც ძალიან შორსაა 1880წ. ბინონდოსგან. ხოლო გმირები, ალბანური წარმოშობის ქრისტიანი, დიდგვაროვანი ფლორანტი და მისი გულითადი მეგობარი ალადინი – მუსლიმანი “მორო”, სპარსი არისტოკრატი – ფილიპინელთა ასოციაციას იწვევენ მხოლოდ და მხოლოდ ქრისტიანთა და მოროს კავშირით. “რეალისტური”, სატირული თუ ეროვნული ეფექტის მისაღწევად, რისალი, ტაგალურის პარალელურად, უხვად ხმარობს ესპანურ პროზას, ბალაგტასი კი, უფრო ამბლბული და ჟღერადი დიქციის მისაღწევად, ტაგალურ ტაეპებს გაუცნობიერებლად ურევს ესპანურ ფრაზებს. “ნოლი” განკუთვნილი იყო საკითხავად, “*Florante at Laura*” კი სიმღერად იყო ჩაფიქრებული. ყველაზე საოცარი ბალაგტასის დროსთან დამოკიდებულებაა. როგორც ლუმბერა აღნიშნავს, “სიუჟეტის გაუხსნელობა არღვევს ქრონოლოგიას. მოთხრობა იწყება *მედიას რეს-*ით და წარმოადგენს მოხსენებათა სერიებს, რომლებიც ასახავენ წარსულ მოვლენებს”.⁴⁵ 399 კუპლეტის თითქმის ნახევარი ფლორანტის ბავშვობის, მის მიერ ათენში გატარებული სტუდენტობის წლების, და შემდგომი სამხედრო ღვაწლის აღწერაა, რომელსაც გმირი ალადინთან საუბარში მოიხსენიებს.⁴⁶ თხრობაში “წარსული ეპიზოდების ჩართვა” ბალაგტასისთვის მიზანდასახული, თანმიმდევრული თხრობის ალტერნატივას წარმოადგენს. როგორც ფლორანტის, ისე ალადინის წარსული ცხოვრება “ერთსა და იმავე დროს” უკავშირდება, ხოლო თავად პერსონაჟებს, ხმა და კილო უფრო აერთიანებთ, ვიდრე ნაწარმოების სტრუქტურა. ეს ტექნიკა, რა თქმა უნდა,

44. იქვე, გვ. 115.

45. იქვე, გვ. 120.

46. ტექნიკა პომპროსის ანალოგურია, რომელიც მეტად საყურადღებოდ არის განხილული აუერბახის მიერ, “*Mimesis*”, თავი I (“*Odysseus Scar*”).

ძალიან შორსაა რომანისაგან. “იმ ზაფხულს, როცა ფლორანტი ათენში სწავლობდა, ალაღინი უმაღლესი სასწავლებლიდან გარიცხეს...” ბალაგტასს აზრადაც არ მოსდის, რომ თავის ლიტერატურულ გმირებს ან საზოგადოებაში “მოუწინოს ადვილი”, ან აუღიტიორიასთან მსჯელობის საგნად აქციოს. ხოლო “ფილიპინური” მის ტექსტში, ტაგალური მრავალმარცვლიანი სიტყვების ლამაზი უღერადობის გარდა, თითქმის არაფერია.⁴⁷

1816წ. “ნოლის” შექმნამდე 70 წლით ადრე, ხოსე ხოაკინ ფერნანდეს დე ლისარდიმ დაწერა რომანი “El Periquillo Sarniento” (მოუსვენარი თუთიყუში), რომელიც ამ ჟანრში ტექსტში პირველი ლათინურ-ამერიკული ნაწარმოები იყო. ერთ-ერთი კრიტიკოსის სიტყვებით, ეს ტექსტი მექსიკის ესპანური ადმინისტრაციის უღმობელი მხილებაა, რომლის ყველაზე დამახასიათებელ თვისებებზე წარმოდგენილია უვიცობა, ცრურწმენა და კორუფცია.⁴⁸ ამ “ნაციონალური” რომანის ძირითადი ფორმა მოცემულია მისი შინაარსის აღწერაში:⁴⁹

“უბრველეს ყოვლისა, ნაჩვენებია ცუდი გაელენა, [რომელსაც გმირი, მოუსვენარი თუთიყუში განიცდის], უვიცი მოსამსახურეები ნერგავენ ცრურწმენებს, პერიკუილოს დედა ჭირვეულობს, ხოლო მის მასწავლებლებს არც ნიჭი და არც უნარი აქვთ, რომ ყოფაქცევა ასწავლონ მას. მამამისი განათლებული კაცია, მას უნდა, რომ

47. ‘Paalam Albaniang pinamamayanan ng casama, t, lupit, bangis caliluhan, acong tangulan mo, i, cusa mang pinatay Sa iyo, i, malaqui ang panghihinayang’.

“მშვიდობით, ალბანეთო, აწ უკვე სამეფო უკეთურობის, სიავის და საზარელ ჭორის, შენს ერთგულ დამცველს სიცოცხლეს მისაბო.

მე კი შენს წილხვედრ ბედისწერას კვლავ ცრემლით ვივლოვ”
ამ ცნობილი სტროფის ინტერპრეტაცია ზოგჯერ ფილიპინელთა პატრიოტიზმისთვის ნიშანდობლივი იდუმალი დებულების სახეს იღებს. მაგრამ ლუშპერა გვარწმუნებს, რომ ასეთი ინტერპრეტაცია ანაქრონისტულ გლობას წარმოადგენს. “Tagalog Poetry”, გვ. 125. ლუშპერას თარგმანი. მე ოდნავ შეეცვალე მისი ტაგალური ტექსტი იმ მიზნით, რომ ის 1973წ. გამოცემული ლექსის შესატყვისი ყოფილიყო. იგულისხმება ის ლექსი, რომლის საფუძველს 1861წ. გამოცემა წარმოადგენდა.

48. Jean Franco, “An Introduction to Spanish-American Literature”, გვ. 34.

49. იქვე, გვ. 35-36. კომენტარების დართვით.

სისმა შეიღმა სასარგებლო საქმიანობას მიჰყოს ხელი და არ შეუერთდეს მაწანწალებისა და პარაზიტების რიგებს, მაგრამ, საბოლოოდ, მაინც მზრუნველი დედა იმარჯვებს, ის აგზავნის თავის შვილს უნივერსიტეტში და, ამგვარად, უზრუნველყოფს, რომ მას მხოლოდ ცრურწმენის სისულელებით გამოუჭედონ თავი... მიუხედავად იმისა, რომ საკმაოდ განათლებულ და ჭკვიან ხალხს ხვდება, პერიკუილო ცხოვრების ბოლომდე მაინც უვიცი რჩება. მას არც მუშაობა სურს და არც რაიმე სხვა სერიოზული საქმით თავის შეწუხება. შემდგომში ის თანმიმდევრობით ხდება პროვინციული ქალაქის მღვდელი, მოთამაშე, ქურდი, მეაფთიაქის შეგირდი, ექიმი, კლერკი... ეს ეპიზოდები საშუალებას აძლევს ავტორს აღწეროს საავადმყოფოები, ციხეები, მიყრუებული სოფლები, მონასტრები, თუმცა, ამავე დროს, ის ავითარებს აზრს, რომ ესპანეთის მთავრობა და განათლების სისტემა ხელს უწყობენ პარაზიტობისა და სიზარმაცის განვითარებას... პერიკუილო, თავისი თავგადასავლების წყალობით, არაერთხელ ხვდება ინდიელებთან და ზანგებთან...”

აქ ისევ “ეროვნულ წარმოსახვასთან” გვაქვს საქმე, რაც ნაჩვენებია მარტოხელა გმირის მოძრაობით მუდმივ სოციოლოგიურ კარემოში. სწორედ ამ მარადისობის საშუალებით ხდება რომანის შიდა და გარე სამყაროს ერთმანეთთან შეთავსება. ეს კანტიურისტული *tour d'horison* - საავადმყოფოები, ციხეები, მიყრუებული სოფლები, მონასტრები, ინდიელები, ზანგები – სინამდვილეში არავითარი *tour du monde* არაა. გონებრივი პორიზონტი გარკვეულ საზღვრებშია მოქცეული და ეს კოლონიური მექსიკაა. სოციოლოგიურ სიმტკიცეს ყველაზე კარგად ადასტურებს სიმძრავლეთა ატრიბუტების წყება, რადგან ისინი ავსებენ სოციალურ სივრცეს, რომელშიც უხვადაა ერთმანეთის *მსგავსი* ციხეები. მართალია, არცერთი მათგანი არ გამოიძრევა განსაკუთრებული მნიშვნელობით, მაგრამ საყურადღებოა იმით, რომ (თავისი თანადროულობითა და განცალკევებული არსებობით), ნათლად წარმოაჩენს ამ კოლონიაში არსებულ სისასტიკეს.⁵⁰ (შევადაროთ ისინი ბიბლიურ ციხეებს. არცერთი მათგანი არ არის მიჩნეული

50. მარტოსული გმირის აღნიშნული მოძრაობა მფარ სოციალურ კარემოში ბევრი ადრეული (ანტი)კოლონიური რომანისთვისაა ტიპური.

ამა თუ იმ საზოგადოებისათვის ტიპურ მოვლენად. თითოეული ამ ცინეთაგან ცალკე, დამოუკიდებლად არსებული რეალობაა, იმ საპყრობილის მსგავსად, რომელშიც იოანე ნათლისმცემელმა სალომეს მოჯადოება შეძლო).

და ბოლოს, იმ მოსაზრებისაგან თავის დასაღწევად, რომ, მიუხედავად ესპანურ ენაზე წერისა, რისალისა და ლისარდის ის ნაწარმოებები, რომლებსაც ვიხილავთ, მაინც ასე თუ ისე “ევროპულია”, მოგვყავს “Semarang Hitam”-ის (შავი სემარანგი) შესავალი. ამბავი, რომელსაც ჰყვება ერთი ბელგურული ახალგაზრდა ინდონეზიელი კომუნისტ-ნაციონალისტი – მას მარკო კარტოდიკრომო,⁵¹ რამდენჯერმე გამოქვეყნდა 1924წ.⁵²

“შაბათი დღე იყო, საღამოს 7 სთ. საერთოდ, შაბათ საღამოს სემარანგში არავინ რჩებოდა შინ. თუმცა, იმ ღამეს ირგვლივ არავინ ჩანდა. გადაუღებელმა წვიმამ ერთიანად დაასველა გზები. ასეთ გზებზე ფეხის დაცურება კი ძალიან ადვილი იყო, ამიტომ ყველამ სახლებში დარჩენა ამჯობინა.

მუშები, რომლებიც მაღაზიებსა და ოფისებში იყვნენ დასაქმებული, ყოველ შაბათს, დილიდან იმაზე ფიქრობდნენ, თუ სად, ქალაქის რომელ კუთხეში გაესიერნათ და როგორ გაეტარებინათ საღამო. მაგრამ ამ ღამით მათ იმედები გაუცრუვდათ – ცუდმა ამინდმა და სველმა გზებმა აპათია გამოიწვია. მთავარი ქუჩები, რომლებიც ჩვეულებრივ გაჭედვით იყო ხოლმე ტრანსპორტით და ხალხით, ცარიელი და მიტოვებული ჩანდა.

51. რადიკალი ურნალისტის მოკლე, მეტეორული კარიერის შემდეგ, პოლანდიური კოლონიური ხელისუფლების მიერ მოხდა მარკოს ინტერნირება ახალი გენიის დასავლეთ ნაწილის შიდა მხარეში, ბოვენ დივულში, მსოფლიოს ერთ-ერთ პირველ საკონცენტრაციო ბანაკში. 1932წ., ექვსი წლის პატიმრობის შემდეგ, ის იქ გარდაიცვალა. Henry Chambert-Loir, ‘Mas Marco Kartodicromo (c.1890-1932) ou L’Education Politique’, გვ. 208, Littératures contemporaines de l’Asie du Sud-Est. მარკოს კარიერის შესახებ ბრწყინვალედ შესრულებული ახალი სრული ანგარიშისთვის იხილეთ Takashi Shiraiishi, “An Age in Motion: Popular Radicalism in Java, 1912-1926”, თავები 2-5 და 8.

52. ესაა მას მარკო კარტოდიკრომოს (დაახლ. 1890-1932) ნაწარმოების “Three Early Indonesian Short Stories” თარგმანი, რომელიც შესრულებულია პოლ ტიკელის მიერ, გვ. 7. ხაზგასმა ჩემია.

აქა-იქ თუ გაიგონებდით ეტლის, ცხენის, მათრახის შხუილის ხმას, ღეზებისა და ჩლიქების ცემის ხმაურს.

სემარანგი მიტოვებული იყო. მოასფალტებულ გზებს გაზის ლამპების შუქი ეცემოდა, რომელსაც დროდადრო აბნელებდა აღმოსავლეთის ქარი.

ახალგაზრდა კაცი, რომელიც გრძელ სავარძელში იჯდა, გაზეთს კითხულობდა. ის მთლიანად კითხვაში იყო ჩაფლული. სახეზე დროდადრო ღიმილი ან ბრაზის ნიშნები გაუელვებდა ხოლმე, რაც მისი დიდი ინტერესის აშკარა დასტური იყო. მან სწრაფად გადაფურცლა გაზეთის გვერდები, ალბათ ფიქრობდა, რომ იპოვიდა იქ ისეთ რამეს, რაც საკუთარი უბედურების დავიწყებაში დაეხმარებოდა. უეცრად ის წააწყდა სტატიას სახელწოდებით:

კეთილდღეობა

გაჭირვებული მაწანწალა ავად გახდა და სრულიად უძწეო მღვთმარებაში გზაზე გარდაიცვალა

ახალგაზრდა კაცი მეტად ააღელვა ამ მოკლე უწყებათ. მან წარმოიდგინა მომაკვდავი ღარიბის ტანჯვა... და წუთით საშინელი აღშფოთება დაუფულა, რომელიც წამსვე სიბრაღულმა შეცვალა. ძალიან მალე კი მისმა აღშფოთებამ განზოგადოებული სახე მიიღო და იმ სოციალურ სისტემას დაუკავშირდა, რომელმაც, ერთის მხრივ ასეთი უკიდურესი სიღარიბე, მეორეს მხრივ კი, ხალხის მცირე ნაწილის გამდიდრება გამოიწვია”.

აქ, ისევე როგორც “El Periquillo Sarmiento”-ში, ჩვენ ვიმყოფებით სიმრავლის ატრიბუტთა დიდ გარემოცვაში: მაღაზიები, ოფისები, კარეტები, სახლები თუ გაზის ლამპები. ისევე, როგორც „ნოლის” შემთხვევაში, ჩვენ, ინდონეზიელი მკითხველი, წამსვე აღმოვჩნდებით ჩართული გარკვეულ კალენდარულ დროსა და ნაცნობ გარემოში. ზოგიერთი ჩვენგანი სემარანგის სველ გზებზეც დასიერნობს თავის წარმოსახვაში. მარტონელა გმირი კიდევ ერთხელ უპირისპირდება საზოგადოებისგან გაქცევის თემას, რომელიც აღწერილია ძალიან ფრთხილად, ამ მოვლენისთვის დამახასიათებელი საერთო დეტალებით. ამავე დროს, შეიმჩნევა სიახლის გარკვეული ნიშნებიც, კერძოდ, ის, რომ გმირი, რომელსაც სახელი არა აქვს, ხშირად მოიხსენიება, როგორც “ჩვენ

ახალგაზრდა”. ნაწარმოების როგორც გაურანდაობა, ისე გარკვეული მიაბამლობა, ერთგვარი დასტურია იმისა, რომ ეს ნაცვალსახელი გაუცნობიერებელი, მაგრამ “გულწრფელი”, “ალალმართალი გრძნობითაა” ნაკარნახევი. ამაში მარკოც და მისი მკითხველიც აბსოლუტურად არიან დარწმუნებული. თუ შეთვრამეტე და მეცხრამეტე საუკუნეების ევროპის იუმორისტულ ლიტერატურაში ტროპით “ჩვენი გმირი”, ავტორი უბრალოდ თავს იქცევს თავის მკითხველთან, მარკოს “ჩვენი ახალგაზრდა” ინდონეზიელი მკითხველის კოლექტიურ სხეულს, და აქედან გამომდინარე, ემბრიონულ ინდონეზიურ “წარმოსახვით საზოგადოებასაც” მიეკუთვნება. მაგრამ ამის მიზეზი სიასლე სულაც არაა. საყურადღებოა, რომ მარკო საჭიროდ არ თვლის ამ საზოგადოების დასახელებას. ამ თვალსაზრისით, გზა უკვე გაკაფულია. (თუ მრავალენოვანი ჰოლანდიელი ცენზორებიც მისი მკითხველები გახდებოდნენ, ტერმინი “ჩვენი” მათზე არ გავრცელდებოდა. ეს ჩანს იმ ფაქტიდან, რომ ახალგაზრდა კაცი აღშფოთებულია “საერთო”, და არა კერძოდ “ჩვენი” სოციალური სისტემით).

და ბოლოს, წარმოსახვითი საზოგადოების გაძლიერება ხდება ორმაგი კითხვის პროცესით, ერთის მხრივ ჩვენი, მეორეს მხრივ კი, ახალგაზრდა კაცის კითხვით. ის ვერ პოულობს დარიბი მაწანწალის ვკამს სემარანგის სველ გზაზე, მაგრამ ახერხებს მის წარმოდგენას. გაზეთში დაბეჭდილი სტატიის საფუძველზე.⁵³ მას მაინცდამაინც არც დარიბი მაწანწალის ეინაობა აღელვებს: ის ფიქრობს ტიპიურ მასაზე და არა ცალკეულ პიროვნებათა ცხოვრებაზე.

53. 1924წ. მარკოს ახლო მეგობარმა და პოლიტიკურმა მოკავშირემ გამოაქვეყნა რომანი სახელწოდებით “Rasa Merdeka” (თავისუფლების შეგრძნება/ თავისუფლების გრძნობა). ამ რომანის გმირის შესახებ (რომელსაც ის შეცდომით მარკოს მიაწერს), შამბერტ-ლუარი წერს: “მას წარმოდგენა არა აქვს სიტყვა “სოციალიზმის” მნიშვნელობის შესახებ: მიუხედავად ამისა, მას ათვალწუნებული აქვს სოციალური ორგანიზაცია, რომლის გარემოცვაშიც იმყოფება და საჭიროდ მიიჩნევს საკუთარი ჰორიზონტის ორი მეთოდით - მოვ ზაურობისა და კითხვის საშუალებით გაზრდას (“Mas Marco”, გვ. 208). ხაზგასმა ჩემია. მოუსვენარმა თუთიფუშმა, ერთის მხრივ იავაში, მეორეს მხრივ კი მეოცე საუკუნეში გადაინაცვლა.

ის, რომ “Semarang Hitam”-ში გაზეთი მხატვრულ ლიტერატურასთანაა გაიფიქრებული, სრულიად მართებულია, რადგან თუ გაზეთის კულტურის სახეობად მივიჩნევთ, გაგვაოცებს კიდევ მისი ღრმა მხატვრულობა. რა არის ის ძირითადი თავისებურება, რომელიც ახასიათებს გაზეთის სტილს? მაგალითისთვის განვიხილოთ „ნიუ-იორკ ტაიმსის“ პირველი გვერდი, სადაც შეიძლება შევხვდეთ სტატიებს სხვადასხვა თემებზე, იქ შეიძლება იყოს მასალები საბჭოთა დისიდენტების, მალიში არსებული შიმშილობის, საზარელი მკვლელობის, ერაყში მომხდარი სახელმწიფო გადატრიალების, ზიმბაბვეში იშვიათი წიაღისეულის აღმოჩენისა თუ მიტერანის მოხსენების შესახებ. რა აკავშირებს ამ სრულიად განსხვავებულ მოვლენებს ერთმანეთთან და რის საფუძველზე ხდება მათი გაერთიანება ერთ გვერდზე განთავსების გზით? რა თქმა უნდა, ეს არაა უბრალო ახირების შედეგი. ყურადსაღებია, რომ დასახელებულ მოვლენათა უმეტესობა ერთმანეთისგან დამოუკიდებლად ვითარდება, და ამ ამბებში მონაწილე პირებმა არაფერი იციან ერთმანეთის შესახებ. ამდენად, ყველა ამ მასალის ერთ გვერდზე თავმოყრა და გაერთიანება (მომდევნო გამოცემაში მიტერანის ადგილს ბეისბოლის ტრიუმფი დაიკავებს), მათ შორის მხოლოდ წარმოსახვითი კავშირის არსებობის მიმანიშნებელია.

ეს წარმოსახვითი კავშირი ეფუძნება ორ ურთიერთდამოკიდებულ წყაროს. პირველი მათგანი მხოლოდ და მხოლოდ დროის კალენდარული დამთხვევაა და სხვა არაფერი. გაზეთის ზედა ნაწილში მითითებული თარიღი, ეს უმნიშვნელოვანესი სიმბოლო, ძირითადი კავშირის არსებობაზე მიუთითებს – ის გვაუწყებს ერთფეროვანი, აზრისგან დაცლილი დროის თანაბარ, აუჩქარებელ დინებას, რომელსაც ფეხდაფეხ, შეუპოვრად მიჰყვება მთელი “სამყარო”.⁵⁴ აღნიშნულის ნათელსაყოფად, შეგვიძლია განვიხილოთ შემდეგი მაგალითი: თუ მალის ტერიტორიაზე არსებული შიმშილობის შესახებ ცნობების გამოქვეყნებიდან ორი დღის შემდეგ, მალის შესახებ ინფორმაცია გაქრება ნიუ-იორკ ტაიმსის გვერდებიდან და არ გამოჩნდება მთელი

54. გაზეთის კითხვა რომანის კითხვის ანალოგიურია, იმ რომანის, რომლის ავტორმაც უარი თქვა თანმიმდევრული სიუჟეტის მოფიქრებაზე.

თვის მანძილზე, მკითხველი არ აღიქვამს ამ ფაქტს მალის დაღუპვის ან მთელი მისი მოსახლეობის შიშშილით ამოწვევების უწყებად. გაზეთისა და რომანის სტილთა მსგავსება საბაბს აძლევს მკითხველს იფიქროს, რომ “პერსონაჟი” მალი ავრძელებს არსებობას და, ამდენად, მოთმინებით ელოდება მის ხელმეორედ გამოჩენას გაზეთის ფურცლებზე.

წარმოსახვითი კავშირის მეორე წყაროს გაზეთისა და წიგნის გარეგნული მსგავსება და ბაზარზე მათი გასაღება წარმოადგენს. დაანგარიშებულია, რომ ორმოცწლიანი პერიოდის მანძილზე, გუტენბერგის ბიბლიის გამოქვეყნებიდან მეთხუთმეტე საუკუნის ბოლომდე, ევროპაში გამოიცა 20.000.000-ზე მეტი ბეჭდური პროდუქცია.⁵⁵ 1500-1600წწ. ნაბეჭდ გამოცემათა რაოდენობამ 150.000.000 და 200.000.000 მიაღწია.⁵⁶ “შორეულ წარსულში... სტამბები თანამედროვე სახელოსნოებს უფრო ჰგავდა, ვიდრე შუა საუკუნეების მონასტრებში განთავსებულ სამუშაო ოთახებს. 1455წ. ფუსტს და შოეფერს, რომლებიც საგამომცემლო ბიზნესს ეწეოდნენ, უკვე ჰქონდათ სტანდარტული პროდუქციისათვის საჭირო აღჭურვილობა. ოცი წლის შემდეგ კი, მთელ [sic] ევროპაში დაარსდა დიდი საბეჭდო კონცერნები”.⁵⁷ შეიძლება ითქვას, რომ წიგნი, მისთვის დამახასიათებელი სპეციფიკის გათვალისწინებით, წარმოადგენდა პირველ მასიური წარმოების სამრეწველო საქონელს,

55. Febvre and Martin, “The Coming of the Book”, გვ. 186. ეს უთანაბრდებოდა არა ნაკლებ 35.000 გამოცემას, რომელიც არა ნაკლებ 236 ქალაქში დაიბეჭდა. ჯერ კიდევ 1480წ. საბეჭდო დაზვები არსებობდა 110-ზე მეტ ქალაქში, რომელთაგან 50 დღევანდელი იტალიის ტერიტორიაზე იყო, 30 - გერმანიაში, 9 - საფრანგეთში, 8 - პოლანდიაში და 8 - ესპანეთში, 5 - ბელგისა და შვეიცარიაში, 4 - ინგლისში, 2 - ბოჰემიაში და 1 - პოლონეთში. “შემდგომ პერიოდში, შეიძლება ითქვას, რომ ევროპაში საყოველთაოდ გამოიყენებოდა ბეჭდურად გამოცემული წიგნი” (გვ. 182).

56. იქვე, გვ. 262. ავტორები კომენტარს აკეთებენ, რომ მეთექვსმეტე საუკუნისთვის წიგნები ხელმისაწვდომი იყო ყველასთვის, ვისაც კი კითხვა შეეძლო.

57. მეთექვსმეტე საუკუნის დასაწყისში ანტვერპენის უდიდესი გამოცემლობა - პლანტინი 24 სტამბას აკონტროლებდა, სადაც თითოეულ საამქროში 100-ზე მეტი მუშა იყო დასაქმებული. იქვე, გვ. 125.

რომელიც პასუხობდა დროის მოთხოვნებს.⁵⁸ ზემოთქმული უფრო გასაგები რომ გახდეს, შევადაროთ წიგნი ადრეული სამრეწველო პროდუქციის რომელიმე სხვა სახეობას, მაგ. ფართოლელს, აგურს, ან შაქარს, რომელთა წონა განისაზღვრება მათემატიკურად (ვირვანქით, ტარით ან ცალობით). ერთ ვირვანქა შაქარში იგულისხმება მხოლოდ რაოდენობა, ხელსაყრელი წონა და არა თვითონ საგანი. წიგნი კი, რომელიც დროის დინებას ექვემდებარება, გამოჩენული თვისებების მქონე დამოუკიდებელი საგანია და კვლავწარმოებით ხასიათდება.⁵⁹ ერთი ვირვანქა შაქარი შეიძლება გადავანაცვლოთ მეორეში, წიგნი კი ხასიათდება საკუთარი თვითმყოფადობით. (საოცარია, რომ ბიბლიოთეკები, მასიური წარმოების საქონლის პირადი კოლექციები, მეთექვსმეტე საუკუნის დამდეგს უკვე გავრცელებული იყო ურბანისტულ ცენტრებში, მაგალითად პარიზში).⁶⁰

ამ თვალსაზრისით, გაზეთი წიგნის “განსაკუთრებული სახეობაა”, რომელიც, მიუხედავად იმისა, რომ კოლოსალური მასშტაბით იყიდება, მაინც მხოლოდ და მხოლოდ ეფემერული

58. ეს არის ერთ-ერთი საკითხი, რომელსაც ცენტრალური ადგილი უჭირავს Marshall McLuhan “Gutenberg Galaxy”-ის უცნაურ მოსაზრებებში (გვ. 125). შეიძლება ვინმემ დაამატოს, რომ თუ წიგნის ბაზარს სხვა საქონლის ბაზრები დაწინაურდნენ, თანამედროვე ევროპის განვითარების საქმეში მისი სტრატეგიული როლი ბაზრების გავრცელების თვალსაზრისით მაინც ცენტრალურ მნიშვნელობას შეინარჩუნებდა.

59. აქ პრინციპი უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე მასშტაბი. მეცხრამეტე საუკუნემდე, გამოცემების რაოდენობა მეტად მცირე იყო. ლუთერის ბიბლიაც კი, რომელიც განსაკუთრებულ ბესტსელერად ითვლებოდა, პირველად მხოლოდ 4.000-იანი ტირაჟით გამოქვეყნდა. დიდოს “ენციკლოპედიის” უწყველად დიდი პირველი გამოცემა 4.250-ზე მეტ ვეზემპლარს შეადგენდა. მეთორმეტე საუკუნეში წიგნის გამოცემა საშუალოდ არანაკლებ 2.000 შეადგენდა. Febvre and Martin, “The Coming of the Book”, გვ. 218-220. ამავე დროს, სხვა სახის საქონლისგან წიგნი ყოველთვის მისთვის ჩვეული შეზღუდული ბაზრით გამოირჩეოდა. ნებისმიერ ფულიან ადამიანს შეუძლია იყიდოს ჩვეური მანქანები, მაგრამ მხოლოდ ჩეხი მკითხველი იყიდის ჩვეურ ენაზე გამოცემულ წიგნებს. ამ განსხვავების მნიშვნელობა ქვემოთ იქნება განხილული.

60. უფრო მეტიც, ჯერ კიდევ მეთხუთმეტე საუკუნის ბოლოს, კენეციელმა გამოცემელმა ალდუსმა დასაბამი მისცა ადვილად გადასატან “ჯიბის გამოცემას”.

პოპულარობით სარგებლობს. შეიძლება, რომ მისი პოპულარობა პირობითად გამოიხატოს, როგორც ერთდღიანი ბესტსელერი?⁶¹ უცნაურია, მაგრამ ადრეული ხანის მასიური წარმოების საქონელი ჟამთა სვლის მსხვერპლად გვეკვლინება. სწორედ ის მიზეზი, რომ გაზეთი სულ რაღაც ოცდაოთხი საათის განმავლობაში ძველდება, იწვევს უწყველ მასიურ ცერემონიას, რაც გამოიხატება გაზეთის მხატვრულ ლიტერატურად აღქმაში. ყველასთვის ცნობილია, რომ დილისა და საღამოს გარკვეულ გამოცემებს უზომოდ ბევრი მკითხველი კითხულობს გარკვეული დროისა და მხოლოდ გარკვეული დღის მანძილზე. (შეადარეთ ის შაქრის მოხმარებას, რომელიც გრძელდება უვადოდ და უსასრულოდ, და რომლის მოხმარებაც რაღაც პერიოდში შეიძლება შემცირდეს, მაგრამ, გაზეთისგან განსხვავებით, ამის მიზეზი შაქრის დაძველება არაა). ამ მასიური ცერემონიის მნიშვნელობა საკმაოდ პარადოქსულია. ჰეგელმა შენიშნა, რომ გაზეთი თანამედროვე ადამიანისთვის დილის ლოცვების შემცველია. ამ ცერემონიას ჩუმი და დამოუკიდებლად ასრულებს გონება.⁶² და მაინც თითოეულ მკითხველს გაცნობიერებული აქვს, რომ იგივე ქმედება სრულდება ერთდროულად ათასობით (ან მილიონობით) ხალხის მიერ, რომელთა არსებობის ფაქტს ის, მართალია, აღიარებს, მაგრამ რომელთა ვინაობის შესახებ იოტისოდენა წარმოდგენაც კი არ აქვს. უფრო მეტიც, ეს ქმედება მუდმივად და უსასრულოდ მეორდება ერთი ან ნახევარი დღის ინტერვალებით. განა შეიძლება მოიძებნოს უკეთესი მაგალითი წარმოსახვითი საზოგადოების ნათელსაყოფად?⁶³

61. როგორც "Semarang Hitam"-ის შემთხვევა გვიჩვენებს, ორი სახის ბესტსელერი უფრო მეტად იყო დაკავშირებული ერთმანეთთან, ვიდრე ეს დღეს ხდება. დიკენსმაც სერიულად გამოაქვეყნა თავისი პოპულარული რომანები პოპულარულ გაზეთებში.
62. დაბეჭდილი მასალები უსიტყვო კავშირს უზრუნველყოფდა იმათთვის, ვისაც არ შეეძლო ქომაგები ჰყოლოდა მრეულში და, ვინც შორიდან მიმართავდა უხილავ პუბლიკას". Elizabeth L. Eisenstein, "Some Conjectures about the Impact of Printing on Western Society and Thought", Journal of Modern History, 40:1 (March 1968), გვ. 42.
63. როცა საშუალო კლასის საზოგადოებასა და აბსტრაქტულ პოლიტიკურ სახელმწიფოებრივ წყობას შორის არსებულ მატერიალურ ანარქიაზე წერდა, ნაირნი შენიშნა, რომ "წარმომადგენლობითი მექანიზმმა რეალური კლასის უთანასწორობა მოქალაქეთა აბსტრაქტულ ევალტიარაიანობად

მკითხველი, რომელიც ყურადღებით კითხულობს საგაზეთო სტატიებს, იმავდროულად დაკავებულია ისეთ პრობლემებზე ფიქრითაც, როგორიცაა მეტრო, საპარიკმახერო ან მეზობლები. ის საკვებით დარწმუნებულია, რომ წარმოსახვითი სამყარო ვიზუალურად უკავშირდება ყოველდღიურ ცხოვრებას. "Noli Me Tangere"-ს მსგავსად, მხატვრული ლიტერატურა მშვიდად და უსასრულოდ ერწყმის სინამდვილეს

და საზოგადოებას უქმნის იმ დრმა რწმენას ბუნდოვანებისადმი, რომელიც თანამედროვე ეროვნებათა დამახასიათებელ ნიშანს წარმოადგენს.

სანამ ნაციონალიზმის წარმოშობის შესახებ კამათზე გადავიდოდეთ, კარგი იქნება, თუ ძირითად მოსაზრებებს შევჯამებთ და რეზიუმეს სახით ჩამოვყალიბებთ. მე ვთვლი, რომ თვით შესაძლებლობა ერის წარმოსახვისა ისტორიულმა ფაქტორებმა გამოიწვიეს. იმ დროს, იქ, კულტურული ცხოვრებისთვის დამახასიათებელმა სამმა ძირითადმა ცნებამ, რომელთაგან სამივეს ფესვები წარსულში აქვს გადგმული, დაკარგა თავისი აქსიომატური გავლენა ადამიანის გონებაზე. პირველი მათგანი იყო მოსაზრება, რომ გარკვეული ტიპის დამწერლობა მისაწვდომს ხდიდა ონტოლოგიურ ჭეშმარიტებას, იმდენად, რამდენადაც ამ ჭეშმარიტების განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენდა. სწორედ ამ იდეამ მისცა დასაბამი ქრისტიანობის დიდ ტრანსკონტინენტურ თანამეგობრობას, ისლამის უმას და ა.შ. მეორე იყო საზოგადოების მმართველებისადმი დაქვემდებარების, მათ ქვეშევრდომობაში ყოფნის სრულიად ბუნებრივ მოვლენად აღიარება – მონარქები, რომლებიც ნებისმიერი სულიერისგან გამორჩეულის პრივილეგიით სარგებლობდნენ, კოსმოლოგიური (ღვთაებრივი) ნიშნით მართავდნენ ხალხსა და ქვეყანას. ლოიალობის გამოსახატავად კი აუცილებელი იყო იერარქიულობა და ცენტრისკენულობა, რადგან მმართველი,

გარდაქმნა, ინდივიდუალური თავმოწონება კი ერთიან კოლექტიურ ნებად, რომელიც სხვა შემთხვევაში ახალ სახელმწიფოებრივ ლეგიტიმურობაში ქაოსს გამოიწვევდა". "The Break-up of Britain", გვ. 24. ყოველივე ეს ეჭვს არ იწვევს. მაგრამ წარმომადგენლობითი მექანიზმი (არჩევნები?) იშვიათი და ცვალებადი თარიღების მქონე დღესასწაულია. ერთიანი ნების გამოვლინება წარმოსახვითი ცხოვრების ყოველდღიურ რეგულარობაში უფრო უკეთ აისახება.

ისევე როგორც საეკლესიო დაშვებლობა, მათი ცხოვრების არსსა და ხელშეუვალ ფიგურას წარმოადგენდა. მესამე იყო წარმავლობის ცნება, რომელშიც კოსმოლოგია და ისტორია განუყოფელ რეალობად, ხოლო სამყაროსა და ადამიანის წარმოშობა კი იდენტურ მოვლენებად აღიქმებოდა. ამ მოსაზრებათა გაერთიანებამ შესაძლებელი გახადა ადამიანური ცხოვრების საფუძვლები სწორედ საგანთა ბუნებაში დაენახათ, ხოლო ყურადღება ყოველდღიური ჭირ-ვარამისა (მით უმეტეს სიკვდილის, დანაკარგისა და მონობის) და მისგან თავის დასხნის სხვადასხვა საშუალებებზე მიემართათ.

ამ ურთიერთდაკავშირებული ფაქტებისადმი რწმენის შესუსტებამ, რომელმაც თავდაპირველად თავი იჩინა დასავლეთ ევროპაში, მოგვიანებით კი სხვაგანაც, ეკონომიკური (სოციალური და მეცნიერული) "აღმოჩენებისა" და სწრაფი კომუნიკაციების მზარდი განვითარების შედეგად, მკვეთრი ზღუდე აღმართა კოსმოლოგიასა და ისტორიას შორის. ამდენად, გასაკვირი აღარაა, რომ დაიწყო ძიება, რათა შინაარსობრივად ერთმანეთთან დაეკავშირებინათ ძმობა, მეგობრობა, ძალაუფლება და დრო. ამ ძიების წარმატებით დაგვირგვინებაში, ალბათ უდიდესი როლი ითამაშა კაპიტალიზმის ბეჭდურმა პროდუქციამ, რომელმაც შესაძლებლობა მისცა ხალხის მზარდ მასებს, დაფიქრებულიყვნენ საკუთარი ცხოვრების შესახებ და ახალი გზები გამოენახათ სხვებთან დასაკავშირებლად.

3. პროვნული ცნობიერების წარმოშობა

მიუხედავად იმისა, რომ ბეჭდური პროდუქციის განვითარება დიდი მნიშვნელობის მქონე მოვლენაა დროში თანმხვედრი სრულიად ახალი იდეების წარმოშობისათვის, ჩვენ მაინც ისეთ მდგომარეობაში ვრჩებით, სადაც შესაძლებელია პორიზონტალურ-სექულარული, "დროის დინებას აყოლილი" საზოგადოების არსებობა. რატომ გახდა ერი ასეთი პოპულარული ამ ტიპის საზოგადოებაში? მიზეზები მეტად რთული და განსხვავებული ხასიათისაა. მაგრამ ამ მიზეზთაგან ყველაზე დიდ ყურადღებას მაინც კაპიტალიზმის არსი იმსახურებს.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, 1500 წლისთვის უკვე დაბეჭდილი იყო 20.000.000 წიგნი,¹ ეს კი ბენჯამინის "მექანიკური კვლავწარმოების ხანის" დასაწყისს მოასწავებდა. ხელნაწერის გზით ცოდნის მიღება იშვიათი და მიუწვდომელი იყო, ნაბეჭდი გამოცემები კი ცოდნის წყაროდ იქცნენ კვლავწარმოებისა და გავრცელების საშუალებით.² რაკი 1600 წლისთვის, როგორც ფეხვრი და მარტინი ფიქრობდნენ, შესაძლებელი გახდა

1. ევროპის იმ ნაწილში, სადაც საკომპიუტერო საქმეს მისდევდნენ, მოსახლეობა დაახლოებით 100.000.000 შეადგენდა. Febvre and Martin, "The Coming of the Book", გვ. 248-249.
2. სიმბოლურია მარკო პოლოს მოგზაურობანი. ამ მოგზაურობათა შესახებ არაეინ არაფერი იცოდა 1559 წლამდე, ანუ იმ პერიოდამდე, როცა მათ შესახებ პირველი ინფორმაცია ბეჭდური პროდუქციის საშუალებით გავრცელდა. Polo, "Travels", გვ. xiii.

200.000.000 წიგნის გამოცემა, გაცემას აღარც ფრენსის ბეკონის მოსაზრება უნდა იწვევდეს, რომელიც თვლიდა, რომ ბეჭდურმა პროდუქციამ შეცვალა “სამყაროს ფორმა და სტრუქტურა”.³

გამომცემლობა იყო კაპიტალისტური საწარმოების ერთ-ერთი ადრეული ფორმა, რომელიც ასახავდა კაპიტალიზმის დაუცხრომელ ლტოლვას ვაჭრობისადმი. ძველი დროის გამომცემლებმა მთელ ევროპაში დააარსეს ფილიალები. “ამ გზით შეიქმნა “საერთაშორისო” გამომცემლობათა ქსელი, რომელიც უარყოფდა ეროვნულ საზღვრებს”.⁴ 1500-1550 წლები ევროპის განსაკუთრებული გაფურჩქნისა და აყვავების ხანადაა ცნობილი. შესაბამისად, ეს საერთო ბუმი ნაბეჭდმა პროდუქციებმაც გაიზარეს. ამ დროს, “ბევრად უფრო მეტად, ვიდრე ნებისმიერ სხვა პერიოდში”, წიგნის გამოცემა წარმოადგენდა “მდიდარი კაპიტალისტების კონტროლს დაქვემდებარებულ დიდ მრეწველობას”.⁵ ბუნებრივია, რომ “წიგნის გამყიდველები ძირითადად ზრუნავდნენ მოგების მიღებასა და საკუთარი პროდუქციის გაყიდვაზე. აქედან გამომდინარე, ისინი, უპირველეს ყოვლისა, ეძიებდნენ ისეთ ღირსშესანიშნავ ნაწარმოებებს, რომლებიც მათ თანამედროვეთა უმეტესობის დაინტერესებას შეძლებდნენ”.⁶

თავდაპირველად წიგნის გასაღების ცენტრალური ბაზარი იყო განათლებული ევროპა, რომელიც მოიცავდა ლათინურ ენაზე მკითხველი საზოგადოების ფართო, მაგრამ თხელ ფენას. ამ ბაზრის შევსებას დაახლოებით ასორმოცდაათი წელი დასჭირდა. გადამწვევტი მნიშვნელობა ჰქონდა იმ ფაქტს, რომ ლათინური, გარდა იმისა, რომ საკრალური ბუნებით ხასიათდებოდა,

წარმოადგენდა ორენოვანი საზოგადოების ენას. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ, შესაბამისად, ძალიან ცოტა ხალხი ლაპარაკობდა ამ ენაზე დაბადებიდან, და, რა თქმა უნდა, გაცილებით ნაკლები აზროვნებდა და ფიქრობდა ლათინურად. მეთექვსმეტე საუკუნეში ორენოვანთა საერთო რაოდენობა საკმაოდ მცირე იყო მთელი ევროპის მასშტაბით. სავარაუდოა, რომ მათი რაოდენობა არც დღევანდელ, და არც მომდევნო საუკუნეების მსოფლიო მოსახლეობაში იქნება მეტი. პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის მიუხედავად, კაცობრიობის დიდი ნაწილი ერთენოვანი იყო მაშინაც და ახლაც ერთენოვანია. კაპიტალისტური ლოგიკის თანახმად, ბაზრის შევსება ელიტარული ლათინური გამოცემებით, გამოიწვევდა ერთენოვანი მასებით წარმოადგენილ დიდ პოტენციურ ბაზრებზე ბატონობას. ამაში დასარწმუნებლად, კონტრუფორმაციამ ბიძგი მისცა ლათინური გამოცემების დროებით მოზღვაებას, მაგრამ მეთექვსმეტე საუკუნის შუა წლებისთვის ვითარება შეიცვალა და ზემოხსენებული მიმდინარეობა დაცემის გზას დაადგა, ხოლო კათოლიკური ბიბლიოთეკები კი, დიდი სისწრაფით ივსებოდა. ამასობაში, ევროპის მასშტაბით წარმოქმნილმა ფულთან დაკავშირებულმა პრობლემებმა აიძულა გამომცემლები დაეწყოთ უფრო მდარე, იაფფასიანი წიგნების ბეჭდვა ადგილობრივ ენებზე.⁷

ლიტერატურის გამოცემებს ადგილობრივ ენაზე რველუციური ბიძგი მისცა კაპიტალისტურმა სისტემამ. ეს განპირობებული იყო სამი გარემო ფაქტორით, რომელთაგან ორმა პირდაპირი წვლილი შეიტანა ეროვნული შეგნების გაზრდაში. პირველი, და, ამავე დროს, ყველაზე ნაკლები მნიშვნელობის მქონე ფაქტორი იყო თავად ლათინურ ენაში მომხდარი ცვლილება. ჰუმანისტების ძალისხმევამ, რომ აღედგინათ წინაქრისტიანული ანტიკური პერიოდის ვრცელი ლიტერატურა და გაეგრძელებინათ ის საგამომცემლო ბაზარზე, გამოიწვია ანტიკური ხანის მწერალთა დახვეწილი სტილისტური მიღწევების ახლებური შეფასება ტრანსევროპული ინტელიგენციის მიერ. ლათინური ენა, რომელზეც მათ სურდათ წერა, უფრო და უფრო ციცერონისეული გახდა, და, ამდენად, მეტად დამორდა სასულიერო და ყოველდღიურ ცხოვრებას. ამგვარად, მან შეიძინა ეზოთერული თვისება, რომელიც საკმაოდ

3. ციტირებულია ვიზენტინის მიერ, “Some Conjectures”, გვ. 56.
4. Febvre and Martin, “The Coming of the Book”, გვ. 122 (თუმცა დედანში უბრალოდ აღნიშნულია ‘par-dessus les frontiers!’), L’Apparition, გვ. 184.
5. იქვე, გვ. 187. დედანში ლაპარაკია “puissants” (ძალაუფლების მქონე) და არა “მდიდარი” კაპიტალისტებზე, L’Apparition, გვ. 281.
6. “ამდენად, ამ თვალსაზრისით საგამომცემლო საქმის წარმოება წარმოადგენდა წინ გადადგმულ ნაბიჯს იმისთვის, რომ ჩამოყალიბებულიყო თანამედროვე საზოგადოების ანალოგი, რომელიც საქონლის მასიური მოხმარებითა და სტანდარტიზაციით იქნებოდა გამორჩეული”. იქვე, გვ. 259-260. (დედანში წერია: ‘une civilisation de masse et de standardisation’, რომლის სათანადო თარგმანი იქნება “სტანდარტიზებული, მასიური ცივილიზაცია”, L’Apparition, გვ. 394).

7. იქვე, გვ. 195.

განსხვავდებოდა შუა საუკუნეების საეკლესიო ლათინურისგან, არა იმიტომ, რომ ძველი ლათინური თავისი არსით არ იყო ილუმალების მატარებელი, არამედ, უბრალოდ იმიტომ, რომ ყველაფერი იწერებოდა ამ ენაზე, ე.ი. მისი ტექსტუალური სტატუსის გამო. ახლა ის მისტერიული გახდა თავად ენის გამო.

მეორე იყო რეფორმაციის ზეგავლენა, რომლის წარმატება, თავის მხრივ, კაპიტალიზმის ბეჭდური პროდუქციის განვითარებამაც განაპირობა. საგამომცემლო ხანის დაწყებამდე, რომი ადვილად იგებდა ყველა ომს ერესის წინააღმდეგ დასავლეთ ევროპაში, რადგან მას ყოველთვის გააჩნდა თავის მოწინააღმდეგეზე უკეთესი შიდა საკომუნიკაციო ხაზები. მაგრამ, როდესაც 1517წ. მარტინ ლუთერმა თავისი თეზისები უიტენბერგის ეკლესიის კარზე მიამაგრა, ისინი ნათარგმნი იყო გერმანულად და "თხუთმეტი დღის განმავლობაში გავრცელდა ქვეყნის ყველა კუთხეში".⁸ ორი ათწლეულის მანძილზე, 1520-1540წწ. გერმანულ ენაზე გამოცემული წიგნების რაოდენობამ სამჯერ გადააჭარბა 1500-1520წწ. პერიოდში გამოცემულ ლიტერატურას. ეს იყო საოცარი ტრანსფორმაცია, ხოლო ლუთერი კი უმთავრეს ფიგურას წარმოადგენდა. მისი შრომები 1518-1525წწ. გაყიდული ყველა გერმანულენოვანი წიგნის არანაკლებ ერთ მესამედს შეადგენდა. 1522-1546წწ. გამოჩნდა ბიბლიის მისი თარგმანების სრული 430 გამოცემა (მთლიანობაში ან ნაწილობრივ). "აქ პირველად იჩინა თავი კითხვისადმი მასიურმა ინტერესმა, ხოლო პოპულარული ლიტერატურა კი ყველასთვის მისაწვდომი გახდა".⁹ ფაქტიურად, ლუთერი იქცა თავისი დროის ისეთ ცნობილ ავტორად, რომლის ნაწარმოებებიც დიდი წარმატებით იყიდებოდა. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ის იყო ბესტსელერების პირველი ავტორი, რომელიც საყოველთაოდ გახდა ცნობილი.¹⁰

8. იქვე, გვ. 289-290.

9. იქვე, გვ. 291-295.

10. ამ თვალსაზრისით, ეს იყო მხოლოდ ერთი ნაბიჯი იმ მდგომარეობისკენ, რომელიც მეჩვიდმეტე საუკუნის საფრანგეთში იყო გაბატონებული, სადაც კორნელის, მლიერის და ლაფონტენის პირდაპირ გამოცემლებისთვის შექმნილი მიყვიათ საკუთარი ხელნაწერი ტრაგედიები და კომედიები. გამოცემლები კი ყიდულობდნენ მათ, რადგან ავტორების საბაზრო რეპუტაციიდან გამოჰდინარე, ამ ნაწარმოებებს ბრწყინვალე ინვესტიციებად მიიჩნევდნენ. იქვე, გვ. 161.

ლუთერი იქცა წინამძღოლად, სხვები კი მის მიმდევრებად და მისი საქმის გამგრძელებლებად. ისინი ჩათრეული აღმოჩნდნენ კოლოსალურ რელიგიურ ომში. ეს იყო პროპაგანდისტული ომი, რომელიც მძვინვარებდა ევროპაში მთელი შემდეგი საუკუნის განმავლობაში. ამ ტიტანურ "ომში, რომელიც ადამიანის გონების დასაპყრობად წარმოებდა", პროტესტანტიზმი ყოველთვის იერიშზე გადასვლის პოლიტიკას ეწეოდა, რადგან იცოდა, როგორ გამოეყენებინა მშობლიურ ენაზე შესრულებულ გამოცემათა გასაღების მზარდი ბაზარი თავის სასარგებლოდ, რომელსაც საფუძველს უყრიდა კაპიტალისტური სისტემა. ამავე დროს, კონტრეფორმაცია შეუპოვრად იცავდა ლათინური ენის ციტადელს. ამის დასტურია ვატიკანის "Index Librorum Prohibitorum" – რომლის პროტესტანტული ასლი არ არსებობდა – ეს იყო რომანების კატალოგი, რომლის საჭიროებასაც გამოქვეყნებული ლიტერატურის დიდი მოცულობა ქმნიდა. ამ შეზღუდული მენტალიტეტის არსს კარგად ასახავს 1535წ. ფრანსუა პირველის მიერ გამოცემული ბრძანება მის სამეფოში ნებისმიერი წიგნის დაბეჭდვის აკრძალვის თაობაზე. ამ ბრძანების დაუმორჩილებლობა ჩამოხრჩობით ისჯებოდა. საგამომცემლო საქმის როგორც აკრძალვის, ისე ნებართვის მიზეზი ის იყო, რომ იმ პერიოდში მის სამეფოს აღმოსავლეთიდან ესაზღვრებოდნენ პროტესტანტული სახელმწიფოები და ქალაქები, რომლებიც ეწეოდნენ მასიურ კონტრაბანდულ საგამომცემლო საქმიანობას. განვიხილოთ, თუნდაც მარტო კალვინის პერიოდის უნევა: 1533-1540წწ. იქ მხოლოდ ორმოცდაორი გამოცემა დაიბეჭდა, მაგრამ ეს ციფრი 1550-1564წწ. სუთას ოცდაშვიდამდე გაიზარდა, რისთვისაც არანაკლებ ორმოცი ცალკეული საბეჭდო დაზგა დღე და ღამ მუშაობდა.¹¹

გარკვეულმა კოალიციამ პროტესტანტიზმსა და კაპიტალიზმის ბეჭდურ პროდუქციას შორის, რომელიც დაკავებული იყო იაფფასიანი პოპულარული გამოცემების ბეჭდვით, ბიძგი მისცა ახალი მკითხველი საზოგადოების ჩამოყალიბებას – არა მხოლოდ ეკატრებისა და ქალების სახით, რომლებმაც, როგორც წესი, ან ძალიან ცუდად, ან სულ არ იცოდნენ ლათინური – და, იმავედროულად, მოახდინა მათი პოლიტიკურ-რელიგიური მიზნებით

11. იქვე, გვ. 310-315.

მობილიზება. სრულიად კანონზომიერი გახლდათ ის ფაქტი, რომ ეკლესია არ იყო ერთადერთი, რაც ერთიანად შეირყა. იგივე ვულკანმა წარმოშვა ევროპის პირველი მნიშვნელოვანი, არადინასტიური, არაქალაქური სახელმწიფოები პოლანდიის რესპუბლიკისა და პურიტანთა თანამეგობრობის სახით (ფრანსუა პირველის პანიკა პოლიტიკურადაც ისევე ძლიერი იყო, როგორც რელიგიურად).

მესამე იყო ადგილობრივი ენების, როგორც ადმინისტრაციული ცენტრალიზმის ინსტრუმენტების ნელი. გეოგრაფიულად არათანაბარი გავრცელება გარკვეულწილად მყარი პოზიციების მქონე, თითქმის აბსოლუტისტი მონარქების მიერ. კარგი იქნება, თუ გავიხსენებთ, რომ ლათინურის ბატონობა შუა საუკუნეების დასავლეთ ევროპაში არასოდეს შეესაბამებოდა საყოველთაო პოლიტიკურ სისტემას. საყურადღებოა კონტრასტი იმპერიულ ჩინეთთან, სადაც მანდარინული ბიუროკრატის ძალაუფლებისა და იეროკლიფური დამწერლობის არეალები მკაცრად ემთხვეოდნენ ერთმანეთს. ფაქტიურად, დასავლეთის იმპერიის ნგრევის შემდეგ, დასავლეთ ევროპის პოლიტიკური დანაწევრება ნიშნავდა იმას, რომ ვერცერთი მონარქი ვერ შთაბეჭდიდა ლათინურის მონოპოლიზებას და ვერ აქცევდა მას საკუთარი და მხოლოდ საკუთარი ქვეყნის სახელმწიფო ენად. ამდენად, ლათინური ენის რელიგიურ ავტორიტეტს არასოდეს ჰყოლია ჭეშმარიტი პოლიტიკური ანალოგი.

მეთექვსმეტე საუკუნეში ადმინისტრაციული საქმიანობისთვის ადგილობრივი ენების გამოყენების წამოწყება წინ უსწრებდა როგორც რელიგიურ გარდაქმნებს, ისე ცვლილებებს საგამომცემლო საქმეში. ადგილობრივი ენების მნიშვნელობის ასეთი შეცვლა მიჩნეულ უნდა იქნას (ყოველ შემთხვევაში საწყის ეტაპზე მაინც), დამოუკიდებელ ფაქტორად, რომელმაც გამოიწვია საკრალური წარმოსახვითი საზოგადოების ეროვნება. ამავე დროს, არც იმის მაჩვენებელია რაიმე, რომ ადგილობრივი ენების გავრცელებას საფუძვლად უდევს ღრმა იდეოლოგიური, ცალკე აღებული წმინდა ნაციონალური იმპულსი. განსაკუთრებით საყურადღებოა "ინგლისის" შემთხვევა, რომელიც ლათინური ევროპის ჩრდილო დასავლეთ პერიფერიასზე მდებარეობდა. ვიდრე ქვეყანას ნორმანდიელები დაიპყრობდნენ, სამეფოს ენა, როგორც ლიტერატურული, ისე

ადმინისტრაციულიც ანგლო-საქსური იყო. მომდევნო ერთ-ნახევარი საუკუნის მანძილზე კი ყველა სამეფო დოკუმენტის შედგენა ფაქტიურად ლათინურ ენაზე წარმოებდა. დაახლოებით 1200-1350წწ. ლათინური ენის სახელმწიფო სტატუსი შეიცვალა ნორმანდიული ფრანგულით. ამასობაში, ამ უცხო მმართველი კლასისა და მასზე დაქვემდებარებული მოსახლეობის ანგლო-საქსური ენების თანდათანობითმა შერწყმამ წარმოშვა ძველი ინგლისური. ენების შერწყმის შედეგად შესაძლებელი გახდა, რომ ეს ახალი ენა 1362წ. შემდეგ სამეფოების ენად ქცეულიყო და და პარლამენტსაც ამ ენაზე ეწარმოებინა მუშაობა. 1382წ. კი გამოიცა უიკლიფის მიერ ნათარგმნი ბიბლიის *ხელნაწერი* შშობლიურ ენაზე.¹² მნიშვნელოვანია არ დავივიწყოთ, რომ აღნიშნული თანმიმდევრობა ხასიათდებოდა "სახელმწიფო" და არა "ეროვნული" ენების წყობით, ხოლო ენის სახელმწიფო სტატუსი სხვადასხვა დროს ვრცელდებოდა არა მხოლოდ დღევანდელი ინგლისისა და უელსის ტერიტორიაზე, არამედ ირლანდიის, შოტლანდიისა და *საფრანგეთის* გარკვეულ ნაწილებზეც კი. აშკარაა, რომ დაპყრობილი მოსახლეობის დიდმა ნაწილმა ძალიან ცუდად ან სულ არ იცოდა ლათინური, ნორმანდიული ფრანგული ან ძველი ინგლისური.¹³ ინგლისური ენის პოლიტიკურ ტახტზე ასვლის შემდეგ, დაახლოებით ერთი საუკუნე მაინც გავიდა, ვიდრე "საფრანგეთში" ლონდონის ძალაუფლება გაუქმდებოდა.

იგივე მოვლენებს ჰქონდა ადგილი სენაზეც, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ მათი განვითარება შედარებით ნელი ტემპით მიმდინარეობდა. როგორც ბლოხი აღნიშნავს, "ფრანგულ ენას, რომელიც ლათინურის დამახინჯებულ ფორმად იყო მიჩნეული, რამდენიმე საუკუნე დასჭირდა ლიტერატურული დიდების მოსაპოვებლად".¹⁴ 1539წ., როდესაც ფრანსუა პირველმა გამოსცა ედიქტი Villers-Cotterêts,¹⁵ ფრანგული მართლმსაჯულების

12. Seton-Watson, "Nations and States", გვ. 28-29; Bloch, "Feudal Society", I, გვ. 75.

13. არ უნდა ვივარაუდოთ, რომ ადგილობრივი ენების ადმინისტრაციული უნიფიკაცია სწრაფად ან მოლიანად იქნა მიღწეული. არ არის სარწმუნო, რომ გვიანში, რომელიც ლონდონიდან იმართებოდა, ოდესმე საქმის წარმოება ძველ ინგლისურ ენაზე ხდებოდა.

14. Bloch, "Feudal Society", I, გვ. 98.

15. Seton-Watson, "Nations and States", გვ. 48.

ოფიციალურ ენად იქცა. სხვა სამეფოებში ლათინური უფრო დიდხანს შემორჩა – ჰაბსბურგებთან ის შენარჩუნებულ იქნა მეცხრამეტე საუკუნემდეც კი. სხვაგან კი მისი ადგილი “უცხოურმა” ადგილობრივმა ენებმა დაიკავეს. მეთვრამეტე საუკუნეში, რომანოვების სამეფო კარზე გავრცელებული იყო ორი ენა: ფრანგული და გერმანული.¹⁶

ნებისმიერ შემთხვევაში ენის “არჩევანი” გამუდმებით ხორციელდება თანდათანობით, გაუთვითცნობიერებლად, პრაგმატულად და, ბევრი რომ აღარ გავაგრძელოთ, შემთხვევითი სასიათი ჰქონდა. ეს პროცესი, თავისი არსით, წარმოადგენდა ენის გაცნობიერებული პოლიტიკის აბსოლუტურად განსხვავებულ ფორმას, რომელსაც მეცხრამეტე საუკუნის დინასტიურ სამეფოთა ის მეთაურები აწარმოებდნენ, რომლებიც შუღლის ჩამომგდები, პოპულარული ლინგვისტური ნაციონალიზმის მოზღვაკების წინააღმდეგ გამოდიოდნენ (იხ. თავი 6). აღნიშნული სხვაობის ერთ-ერთი აშკარა ნიშანია ის, რომ ძველად, მმართველობისა და საქმეთა წარმოების ენებად მხოლოდ ის ენები ითვლებოდა, რომლებსაც ბიუროკრატიული სისტემა სასურველი სამუშაო პირობების შესაქმნელად იყენებდა. აზრადაც კი არავის მოსვლია, რომ დინასტიური, სახელმწიფოების მიერ დაპყრობილი მოსახლეობისთვის საკუთარი ენა იძულებით მოეხვიათ თავს.¹⁷ მიუხედავად ამისა, ქრისტიანობის წარმოსახვითი საზოგადოების დაკნინების საქმეში გარკვეული წვლილი შეიტანა ადგილობრივი ენების განვითარებამ და მათ მიერ ძალაუფლების ენათა სტატუსის მოპოვებამ, რითაც ისინი გარკვეულწილად, ლათინურის კონკურენტებადაც კი იქცნენ (ფრანგული პარიზში, [ძველი] ინგლისური ლონდონში).

მოვლენათა არსში ჩაღრმავება საშუალებას გვაძლევს ვივარაუდოთ, რომ მოცემულ კონტექსტში დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ლათინურის ეზოთერიზმებს, რეფორმაციასა და ადგილობრივი ენების მმართველობის ენებად ქცევის შემთხვევით

16. იქვე, გვ. 83.

17. ამ თვალსაზრისის სათანადოდ ადასტურებს ფრანსუა I, რომელმაც, როგორც ენახეთ, 1535წ. აკრძალა წიგნის ბეჭდვა, ხოლო ფრანგული ოთხი წლის შემდეგ აქცია სამეფო კარის ენად.

პროცესს. ეს ყოველივე განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დღესაც, იმ უარყოფითი წვლილის გამო, რომელიც მან ლათინური ენისთვის მართვის სადავეების წართმევის საქმეში შეიტანა. სრულიად შესაძლებელია, რომ წარმოსახვითი საზოგადოების გაჩენა ხდებოდას რომელიმე სხვა, ან თუნდაც ყველა არსებული საზოგადოებისგან დამოუკიდებლად. ის, რამაც, კარგი გაგებით, ახალ საზოგადოებათა წარმოსახვას ჩაუყარა საფუძველი, იყო ნახევრად შემთხვევითი, მაგრამ დაძაბული ურთიერთქმედება წარმოების სისტემასა და საწარმოო ურთიერთობებს შორის (კაპიტალიზმი), აგრეთვე კომუნიკაციების ტექნოლოგია (საგამომცემლო საქმე) და ადამიანთა ლინგვისტური მრავალფეროვნების ფატალურობა.¹⁸

ფატალურობის ელემენტი მეტად მნიშვნელოვანია. მართალია, განუზომელია ყოველივე ის, რაც ხელეწიფებოდა კაპიტალიზმს, მაგრამ იგი ვერ გაექცა სიკვდილის და ენების მკვეთრ დაპირისპირებას.¹⁹ იმაში, რომ ცალკეული ენა შეიძლება მოკვდეს და აღიგავოს პირისაგან მიწისა, გასაკვირი არაფერია, მაგრამ სრულიად შეუძლებელია კაცობრიობის საერთო ლინგვისტური უნიფიკაცია. და მაინც, ამ ურთიერთშეთავსებადობის შეუძლებლობა ისტორიულად არც თუ ისე დიდმნიშვნელოვანი ფაქტორი იყო მანამ, სანამ კაპიტალიზმი და საგამომცემლო საქმე საფუძველს ჩაუყრიდნენ მასიური ერთნოვანი მკითხველი საზოგადოების შექმნას.

მიუხედავად იმისა, რომ გარდაუვალი ლინგვისტური მრავალფეროვნების საერთო მდგომარეობის გათვალისწინებით, უაღრესად მნიშვნელოვანია, ყურადღება გავამახვილოთ ფატალურობის ცნებაზე, არც ის უნდა დაგვაიწყდეს, რომ შეცდომა

18. ეს არ იყო ასეთი სახის პირველი “შემთხვევა”. ფებერი და მარტინი შენიშნავენ, რომ მაშინ, როდესაც მეცამეტე საუკუნის ბოლოსთვის ევროპაში უკვე შეიმჩნეოდა ბურჟუაზიის არსებობა, ქალაქი არ ქცეულა ფართო მონპარნის საგანად მეთოთხმეტე საუკუნის ბოლომდე. მხოლოდ ქალაქის გლეჯი, ბრტყელი ხედაპირი ხდოდა შესაძლებელს, რომ ასახულიყო ტექსტებისა და სურათების მასიური რეპროდუქციები. და მაინც, ეს არ მომხდარა მომდევნო 75 წლის მანძილზეც კი. მაგრამ ქალაქი არ წარმოადგენდა ევროპულ გამოვლენას. ის გავრცელდა სხვა ქვეყნიდან – კერძოდ, ჩინეთიდან – ისლამური სამყაროს საშუალებით. “The Coming of the Book”, გვ. 22, 30 და 45.

19. ჩვენ ვერ კიდევ არ გვაქვს გიგანტური ტრანსნაციონალური კორპორაციები გამომცემლობის სფეროში.

იქნებოდა მისი გათანაბრება ნაციონალურ იდეოლოგიებში არსებულ საყოველთაო ელემენტთან, რომელიც განსაკუთრებულ ყურადღებას გარკვეულ ენათა თავდაპირველ ფატალურობასა და გარკვეულ ტერიტორიებთან მათ ასოცირებაზე ამახვილებს. უმთავრესი მაინც ის ურთიერთქმედებაა, რომელიც შეიმჩნევა ფატალურობას, ტექნოლოგიასა და კაპიტალიზმს შორის. საგამომცემლო საქმის დაწყებამდე, ევროპაც, და, რა თქმა უნდა, მსოფლიოს სხვა კუთხეებიც, სალაპარაკო ენათა დიდი მრავალფეროვნებით გამოირჩეოდნენ. ეს ენები, მათზე მოლაპარაკე ხალხისთვის ერთმანეთთან დამაკავშირებელი ძაფებისა და საგულდაგულოდ გაბმული ქსელების როლს ასრულებდნენ (და ახლაც ასრულებენ). მათი რაოდენობა იმდენად დიდი იყო, რომ თუ კაპიტალისტები მონიღომებდნენ, რომ საგამომცემლო საქმე ეწარმოებინათ თითოეულ პროტენციურ სამეტყველო ადგილობრივ ენაზე, კაპიტალისტური სისტემა საკმაოდ დაზარალდებოდა. მაგრამ ამ განსხვავებულ დიალექტებს საგამომცემლო ენებად გაერთიანების უნარიც შესწევდათ, რაც ხდებოდა გარკვეული ზღვარის ფარგლებში და ენათა რაოდენობაც საკმაოდ მცირდებოდა. ასეთი გაერთიანების შესაძლებლობას ქმნიდა ნიშანთა სისტემისა და ბგერების შეუთავსებლობა²⁰ (ამავე დროს, რაც უფრო იდეოგრაფიული იყო ენა, მით უფრო დიდი იყო პროტენციური შერწყმის ზონა. ადამიანს შეუძლია გამოავლინოს ერთგვარი დადამავალი იერარქია ალგებრის, ჩინურისა და ინგლისურის დაუფლებით დაწყებული და ფრანგულისა თუ ინდონეზიურის რეგულარული სწავლებით დამთავრებული). მონათესავე ენების "შერწყმის" საქმეში უდიდესი როლი შეასრულა კაპიტალიზმმა, რომელმაც გრამატიკისა და სინტაქსის საშუალებით, დაწესებული ზღვარის ფარგლებში, შექმნა მექანიკურად

20. ამ საკითხის ნაყოფიერი განხილვის მიზნით, იხილეთ S. H. Steinberg, "Five Hundred Years of Printing", თავი 5. ის ფაქტი, რომ ასოთშეთანხმება *ough* განსხვავებულ წარმოთქმის სიტყვებში *although, bough, lough, tough, cough* და *hiccough*, გვიჩვენებს, რომ წარმოიშვა დიალექტური მრავალფეროვნება, რომელმაც დასაბამი მისცა ინგლისურის ახალ სტანდარტულ წარმოთქმას და საბოლოო შედეგის იდეოგრაფიულ ხარისხზეც იმოქმედა.

რეპროდუცირებული საგამომცემლო ენები. ამ ენებს კი ბაზარზე გაერცვლების უნარიც შესწევდათ.²¹

ზემოხსენებულმა „ბეჭდვითმა“ ენებმა საფუძველი ჩაუყარეს ეროვნული შეგნების განვითარებას. ეს შესაძლებელი გახდა სამი გარკვეული ფაქტორის ამოქმედებით. პირველი და უმთავრესი იყო აზრთა ურთიერთგაცვლისა და კომუნიკაციის ერთიანი სივრცის შექმნა, სადაც ლათინური აღარ სარგებლობდა გაბატონებული მდგომარეობით და მის ადგილს ადგილობრივი ენები იკავებდნენ. ხალხს, რომელიც ფრანგული, ინგლისური თუ ესპანური ენების მრავალფეროვან ნაირსახეობაზე მეტყველებდა, მეტად უჭირდა თანამოსაუბრის გაგება, ზოგჯერ ეს შეუძლებელიც კი ხდებოდა. ბეჭდური პროდუქციისა და ქალაქის საშუალებით კი მიღწეულ იქნა ურთიერთგაგება. ამ პროცესში, ადამიანებმა თანდათანობით შეიტყვეს ასი ათასობით, მილიონობით ხალხის შესახებაც კი, რაც მოახერხეს როგორც საკუთარი ენის, ასევე იმ ენების საშუალებით, რომლებიც მხოლოდ იმ ასი ათასობით ან მილიონობით ხალხის საკუთრებას წარმოადგენდა. ბეჭდური პროდუქციის გზით დაკავშირებულმა ამ ახალმა მკითხველმა თაობამ შექმნა წარმოსახვითი ეროვნული საზოგადოების ემბრიონი, რომელიც თავისი საერო ხასიათით, განსაკუთრებული თვისებებითა და ვიზუალურობის გვერდიგვერდ არსებული აშკარა უნიწარბობითაც გამოირჩეოდა.

მეორე ფაქტორი იყო ის, რომ კაპიტალისტურმა საგამომცემლო საქმემ ენას სტაბილური და მარადიული თვისება შესძინა. ეს თვისება დიდი ხნის მანძილზე უწყობდა ხელს წარსულის იმ იმიჯის შექმნას, რომელიც ერის სუბიექტური გაგების თვალსაზრისით ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესია. როგორც ვებერი

21. მე შეგნებულად ვამბობ "უდიდესი როლი შეასრულა კაპიტალიზმმა". სტივენზონი და ეიზენშტეინი ახლოს არიან აზრთან, რომ მოხდეს ბეჭდვითი სიტყვის თეოლოგიზაცია, ბეჭდვის, რომელიც თანამედროვე ისტორიის გენიად აღიქმება. ვებერი და მარტინი არასოდეს იფიქვებდნენ, რომ გამოცემების უკან გამომცემლები და საგამომცემლო ფირმები იდგნენ. ამ კონტექსტში ღირს იმის გახსენება, რომ ბეჭდვის ჩინეთში გამოგონების მიუხედავად, რომელიც, შესაძლოა 500 წლითაც კი უსწრებდა ევროპას, მას არ მოუხდენია მნიშვნელოვანი რევილუციური გავლენა - რაც იმ ქვეყანაში სწორედ კაპიტალიზმის არ არსებობით აიხსნება.

და მარტინი შეგვახსენებენ, დასტამბული წიგნი ინარჩუნებდა მუდმივ ფორმას, რომელსაც გარკვეულ პერიოდში და გარკვეულ სივრცეში, ფაქტიურად, უსასრულო რეპროდუცირების უნარი გააჩნდა. მან დაკარგა ინდივიდუალიზებისა და “გაუცნობიერებელი მოდერნიზებისადმი” მიდრეკილება, რომელიც მას მონასტრის მწერლებმა შეუქმნეს. მართალია, მეთორმეტე საუკუნის ფრანგულსა და მეთხუთმეტე საუკუნით დათარიღებული ვიონის ნაწერებს შორის საკმაოდ დიდი განსხვავება იყო, მაგრამ მეთექვსმეტე საუკუნეში ამ ენობრივი ცვლილების ტემპმა მნიშვნელოვნად იკლო. “მეჩვიდმეტე საუკუნისთვის ევროპულმა ენებმა მეტწილად თანამედროვე ფორმები მიიღეს”.²² სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ეს განმტკიცებული საგამომცემლო ფორმები სამი საუკუნის მანძილზე იხვეჭდნენ იმ შარავანდელს, რომელიც ბნელით მოცული შუქით იყო გასხვივოსნებული. ვიონისთვის სრულიად გაუგებარი იყო ის ენა, რომელზეც მეთორმეტე საუკუნეში მცხოვრები მისი თანამემამულენი მეტყველებდნენ. ზუსტად იგივე შეიძლება ითქვას ჩვენი თაობის შესახებაც, რომლისთვისაც სრულიად მიუწვდომელია ის ენა, რომელიც მის ტერიტორიაზე მეჩვიდმეტე საუკუნეში იყო გავრცელებული.

მესამე ფაქტორი იყო ის, რომ კაპიტალისტურმა საგამომცემლო საქმემ საფუძველი ჩაუყარა იმ ენების შექმნას, რომლებზეც სახელმწიფო მმართველობა წარმოებდა. ეს ენები განსხვავდებოდნენ უფრო ძველ პერიოდში არსებული ადმინისტრაციული სტატუსის მქონე ადგილობრივი ენებისგან. გარკვეული დიალექტები უთუოდ უფრო “ახლო” კავშირში იყვნენ თითოეულ საგამომცემლო ენასთან და ღომინირებდნენ მის საბოლოო ფორმებში, ხოლო მათი მონათესავე ნაკლებად “იბლიანი” ენები, რომლებიც, ასე თუ ისე, მაინც ასიმილირებადი იყვნენ საგამომცემლო ენასთან, რომლის ჩამოყალიბების პროცესიც მიმდინარეობდა, ყველაფერთან ერთად, იმიტომაც დაადგინენ დაკნინების გზას, რომ მათი მცდელობა, შეექმნათ საკუთარი საგამომცემლო ფორმა, წარმატებული არ

22. “The Coming of the Book”, გვ. 319. შეადარეთ L'Apparition, გვ. 477: “Au XVIIe siècle, les langues nationales apparaissent un peu partout cristallisées” (“მეჩვიდმეტე საუკუნეში ნაციონალური ენები მეტწილად ყველგან გამოიკვეთა”).

აღმოჩნდა (ან თუ აღმოჩნდა, წარმატება მხოლოდ შეფარდებითი იყო). “გერმანიის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში გავრცელებულ ენად” იქცა Platt Deutsch-ის სახელით ცნობილი სუბსტანდარტული გერმანულის ფორმა, რომელსაც ფართოდ გამოიყენებდნენ და მისი ასიმილირება საგამომცემლო გერმანულ ენასთან აშკარა იყო, მაშინ როდესაც ბოქემური სალაპარაკო ჩეხურის ასიმილირება გერმანულთან სრულიად გამოირიცხებოდა. ზემო გერმანული გახდა სახელმწიფო ენა, მაშინ როდესაც ქვემო გერმანული დიალექტები სალაპარაკო ენებად დარჩნენ. იგივე შეიძლება ითქვას სამეფო ინგლისურზე და მოგვიანებით ცენტრალურ ტაიზე. (ამიტომ, მეოცე საუკუნის მიწურულს, ევროპაში გარკვეულმა “ქვე”-ურებმა გააჩაღეს ბრძოლა მათთვის მიკუთვნებული მეორეხარისხოვანი სტატუსის შესაცვლელად, რის მიღწევასაც ისინი საგამომცემლო საქმესა და რადიოში მტკიცედ დაჰკვიდრების გზით ცდილობდნენ).

დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს იმას, რომ თავდაპირველად ბეჭდვითი ენათა დამკვიდრება და მათი შემდგომი დიფერენციაცია სრულიად გაუცნობიერებლად მიმდინარეობდა, რაც გამოწვეული იყო კაპიტალიზმის, ტექნოლოგიისა და ხალხის ლინგვისტურ პრაქტიკულ ფეროვნებათა შორის განვითარებული დამაბული ურთიერთქმედებით. მაგრამ, “იქ”, ნაციონალიზმის სამყაროში დამკვიდრებული ბევრი სხვა მოვლენის მსგავსად, ისინი ფორმალურად მისაბამ მოდებოდაც შეიძლებოდა ქვეულიყენენ, ხოლო სათანადო პირობებში მათ გამოყენებას შეიძლებოდა სრულიად შეგნებული სახე მიეღო და მაკიაველისთვის ჩვეული სულისკვეთების მატარებელიც კი გამხდარიყო. ამჟამად, ტაილანდის მთავრობა აქტიურად ეწინააღმდეგება უცხოელ მისიონერთა მცდელობებს, რომლებსაც სურთ, ხელი შეუწყონ ამ ქვეყნის მთავორიანი მოსახლეობის უმცირესობებს საკუთარი ტრანსკრიფციის სისტემების შექმნისა და საკუთარ ენებზე გამოცემათა წამოწყების საქმეში. იგივე მთავრობა აბსოლუტურ გულგრილობას იჩენს იმის მიმართ, თუ რა ენაზე ლაპარაკობენ ეს უმცირესობები. განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს თურქულენოვანი ხალხების ბედი როგორც დღევანდელი თურქეთის, ისე ირანის, ერაყისა და სსრკ-ის საზღვრებში. ამ ენათა ოჯახმა, რომელიც ოდესღაც არაბული ორთოგრაფიის წყალობით ყველგან გასაგები იყო, დაკარგა მთლიანობა, რაც შეგნებული

მანიპულაციების შედეგად მოხდა. იმისათვის, რომ თურქული ენა შარავანდელით შეემოსა და დიდი ისლამური იდენტიფიკაციის ნაცვლად ეროვნული შეგნება მაღალ საფეხურზე აყვანა, ათათურქმა მოსახლეობას იძულებით თავს მოახვია დამწერლობის ლათინიზაცია.²³ საბჭოთა ხელისუფლებამაც მიბაძა მის მაგალითს, თავდაპირველად ლათინური გრაფიკის იძულებითი დაკანონების გზით ანტიისლამური, ანტიპარსული პოლიტიკის წარმოებით, მოგვიანებით კი, სტალინის მმართველობის პერიოდში, 1930-იან წლებში, კირილიცას საშუალებით რუსიფიკაციის გეგმის განხორციელებას შეუდგა.²⁴

ამრიგად, მოტანილი დებულებების საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ კაპიტალიზმისა და ბეჭვდითი ტექნოლოგიის შერწყმამ კაცობრიობის ენათა მრავალფეროვნებასთან ერთად ხელი შეუწყო წარმოსახვითი საზოგადოების ახალი ფორმის გაჩენას, რომელმაც თავისი საბაზო მორფოლოგიით საფუძველი ჩაუყარა თანამედროვე ერის წარმოშობას. ამ საზოგადოებათა პოტენციური განხვინილობა, როგორც წესი, შეზღუდული იყო, ამავე დროს, მათი ერთიანობა არსებულ ტერიტორიულ საზღვრებში, მხოლოდ და მხოლოდ შემთხვევით ხასიათს ატარებდა (რაც, მთლიანობაში, დინასტიური ექსპანსიონიზმის უმაღლეს გამოვლინებას წარმოადგენდა).

დღეს, საკუთარი წარმოსახვის საფუძველზე აღმოცენებულ თითქმის ყველა ერს და ეროვნულ სახელმწიფოს თავისი საგამომცემლო ბეჭვდითი ენა მოეპოვება, მაგრამ მათ შორის ისეთებიც ბევრია, ვისაც საერთო ენები აქვთ. ეროვნული ენები მოსახლეობის მხოლოდ მცირე ნაწილის მიერ “გამოიყენება” არა მარტო წერილობითი, არამედ სამეტყველო ფორმითაც. ხსენებული ფაქტებიდან გამომდინარე, პირველი შედეგების აშკარა მაგალითებად შეიძლება მივიჩნიოთ ესპანურენოვანი ამერიკისა და “ანგლო-საქსური ოჯახის” ეროვნული სახელმწიფოები. ხოლო შემდგომი შედეგების ნიმუშებად კი გამოდგება ბევრი ყოფილი კოლონიური

ქვეყანა, რომელთა უმეტესი ნაწილი აფრიკის ტერიტორიაზე მდებარეობს. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, გარკვეული საგამომცემლო ენის გავრცელების მიუხედავად, თანამედროვე ეროვნული სახელმწიფოს რეალური ჩამოყალიბება არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება იყოს იზომორფული. საგამომცემლო ენებს, ეროვნულ შეგნებასა და ეროვნულ სახელმწიფოს შორის რომ არავითარი წესრიგი და რეგულაცია არ არსებობს, ამის აშკარა დადასტურებაა ის ახალი პოლიტიკური ჯგუფები, რომლებიც 1776-1838წწ. წარმოიშვა დასავლეთ ნახევარსფეროში. ყველა მათგანი შეგნებულად გაიმიჯნა, საკუთარ თავს ერის დეფინიცია მისცეს და ბრაზილიის გარდა თავი (არადინასტიურ) რესპუბლიკებად გამოაცხადეს. ეს ეროვნულ სახელმწიფოთა მნიშვნელობა დიდია არა მარტო იმიტომ, რომ ისინი პირველები მოველინენ სამყაროს და, ამასთანავე ზუსტად გამოავლინეს მათთვის დამახასიათებელი თვისებები, არამედ იმიტომაც, რომ მათი დიდი რაოდენობა და ახალ ეროვნულ სახელმწიფოთა გაჩენის უსასრულო პროცესი ნოყიერ ნიადაგს ქმნის შედარებითი გამოკვლევების ჩასატარებლად.

23. Hans Kohn, "The Age of Nationalism", გვ. 108. ალბათ ერთადერთი სამართლიანი საკციელი იქნება, თუ დავამატებთ, რომ ქვემოთ, ამასთანავე იმასაც ცდილობდა, რომ თურქული ნაციონალიზმი დასავლეთ ევროპის თანამედროვე რომანიზებულ ცივილიზაციასთან გაეთანაბრებინა.

24. Seton-Watson, "Nations and States", გვ. 317.